

§ 1: Algemeen

1.1 Aanleiding

Aanleiding voor dit besluit is gelegen in de Wet dieren, verder de wet. In die wet is een veelheid van voorheen geldende regels samengevat die alle gemeenschappelijk hebben dat het gehouden dier daarin centraal staat. Het betreft de regels in het belang van dierenwelzijn, diergezondheid, diergeneesmiddelen, diervoeders en diergeneeskunde en de kwaliteit van dierlijke producten.

Oogmerk is met die bundeling vereenvoudiging van de voorheen geldende regels te bereiken, de transparantie te vergroten en lasten voor burgers en bedrijven waar mogelijk te verminderen.

Het gaat bij die bundeling om verschillende onderwerpen. De beoogde transparantie gaat echter niet zo ver dat de regels voor al die verschillende onderwerpen noodzakelijkerwijs in één uitvoeringsbesluit dienen te worden opgenomen. Om die reden zijn op grond van de wet naast dit besluit ook besluiten tot stand gekomen voor diergeneesmiddelen, diervoeders en diergeneeskunde en de kwaliteit van dierlijke producten. Voor de bestuurlijke boete, voorzien in de wet, is voor alle onderwerpen gezamenlijk, een apart besluit tot stand gekomen.

1.2 Doelgroepbenadering

Meer dan voorheen kunnen op basis van het stelsel van de wet de uitvoeringsregelingen worden gesteld op grond van een doelgroepenbenadering.

Deze algemene maatregel van bestuur (verder: dit besluit) strekt tot uitvoering van paragraaf 1 van hoofdstuk 2 van de wet. Die paragraaf bevat de grondslagen voor het stellen van regels omtrent het houden van dieren. Dit besluit richt zich derhalve tot de houders van dieren. Houders zijn al degenen die in welke hoedanigheid dan ook dieren houden. Het kan dus gaan om de particulier die een hond bezit en om professionele veehouders. De regels zijn echter ook gericht op bijvoorbeeld vervoerders van dieren, fokkers van dieren, exploitanten van dierentuinen en circussen en organisatoren van wedstrijden met of tentoonstellingen van dieren.

De houder van dieren voedert die dieren en kan onder omstandigheden diergeneeskundige handelingen toepassen bij dieren. De daartoe strekkende bepalingen zijn in dit besluit opgenomen.

Bepalingen over de fabricage van en handel in diergeneesmiddelen en diervoeders zijn opgenomen in separate algemene maatregelen van bestuur, aangezien voor die regels de fabrikant en de handelaren in diervoeders en diergeneesmiddelen de eerst aangesprokene zijn.

Het houden van dieren wordt in hoofdzaak gereguleerd met bepalingen in verband met het welzijn van dieren onder houderij omstandigheden. Dat is de reden dat deze algemene maatregel van bestuur een aantal voorschriften bevat, die niet louter zijn gericht tot de houder van dieren, maar tot een ieder. Dit is het geval bij artikel 1.2 waarmee uitvoering wordt gegeven aan artikel 2.1, derde lid, van de wet.

1.3 Reikwijdte

Op grond van artikel 1.2 van de wet is het bij en krachtens de wet bepaalde over dieren slechts van toepassing is op gehouden dieren, tenzij de betreffende grondslag anders bepaalt. Indien een bepaling in dit besluit gebaseerd is op een dergelijke grondslag, en daarmee tevens van toepassing is op andere dan gehouden dieren, wordt daar in deze toelichting op gewezen.

1.4 Uitgangspunten

1.4.1 Algemeen

De volgende uitgangspunten zijn gehanteerd bij het opstellen van dit besluit.

1.4.2 Beleidsinhoudelijk

Beleidsinhoudelijk liggen aan dit besluit ten grondslag de bestaande regelgeving en het beleid zoals vervat in de Nota dierenwelzijn.

Ten algemene geldt dat voor zover het om het dierenwelzijn gaat, geen afbreuk is gedaan aan het voorheen geldend beschermingsniveau.

Voor dieren die voor productie worden gehouden zijn de bestaande regels in belangrijke mate bepaald door EU-regels. Genoemd worden varkens, kalveren en kippen. Kenmerkend is dat deze dieren veelal in grote aantallen worden gehouden.

De EU heeft voor het houden van deze dieren over het algemeen minimumvoorschriften vastgesteld. In de voorheen geldende regels zijn uit het oogpunt van dierenwelzijn op onderdelen nationale aanscherpingen noodzakelijk geoordeeld. Deze zijn dus behouden in dit besluit, al is in enkele gevallen omwille van transparantie of leesbaarheid voor een andere

formulering gekozen.

Aanscherping van regels heeft plaatsgevonden waar dit voortvloeit uit de wet en de wetsbehandeling of uit de Nota dierenwelzijn.

Voortvloeiend uit de wet bevat dit besluit bijvoorbeeld regels voor het vaststellen voor de lijst van dieren die mogen worden gehouden alsmede criteria voor de gevallen waarin dieren mogen worden gedood.

Op grond van het beleid opgenomen in de Nota dierenwelzijn en de evaluatie van het voorheen geldende diertuinbesluit zijn de regels ten aanzien van diertuinen aangescherpt.

Voor een goed begrip wordt er hierbij op gewezen dat voor enkele onderwerpen uit de genoemde nota thans regelgeving wordt voorbereid op grond van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren (GWWD) bijvoorbeeld voor gezelschapsdieren en voor het houden van melkvee.

Tenslotte zijn als gevolg van het bijeenbrengen van voorheen verspreid voorkomende regels enkele algemene basisvoorwaarden voor het houden van dieren in dit besluit opgenomen. Het gaat om algemene minimumeisen in de vorm van doelvoorschriften die gelden voor het houden van alle dieren.

In paragraaf 3.6 van deze toelichting worden de betreffende regels per onderwerp toegelicht.

1.4.3 Delegatiesystematiek

De wet is een kaderwet. Het merendeel van de bepalingen van de wet behoeft dan ook uitvoering bij lagere regelgeving. Voor dit besluit zijn daarbij de volgende uitgangspunten gehanteerd.

Dit besluit bevat de noodzakelijk bepalingen die alle als kenmerk hebben dat zij leidend zijn voor de inhoud van de te regelen materie. Dit betekent op hoofdlijnen dat in dit besluit niet zijn opgenomen regels die

- voorschriften van administratieve aard bevatten;
- uitwerking van details betreffen;
- vaak wijziging behoeven;
- met spoed moeten kunnen worden vastgesteld of
- onderwerpen bevatten die louter uitvoering geven aan bepalingen uit EU-regels die geen beleidsruimte laten.

Verder hebben bij de keuze voor delegatie naar ministeriële regeling mede een rol gespeeld, de politieke relevantie van normen; hoe meer de norm politiek relevant is, hoe meer is afgezien van delegatie.

Ook de inzichtelijkheid in en de consistentie van regels zijn keuzebepalende factoren geweest.

In een aantal richtlijnen, waarvan implementatie met dit besluit heeft plaatsgevonden, worden concrete normen gesteld in de bijlage bij die richtlijnen. Een voorbeeld is richtlijn 2007/43/EG, waarin de bijlage onder meer regels bevat over de gegevens die een houders van vleeskuikens moet bijhouden.

In dit besluit wordt voor de implementatie van dergelijke normen in beginsel gebruik gemaakt van dynamische verwijzingen. Dat houdt in dat in dit besluit naar de betreffende bijlage wordt verwezen. Een wijziging van de betreffende bijlage werkt op grond van artikel 6.5 van de wet door Nederlandse rechtsorde vanaf de dag waarop de wijziging van de richtlijn in werking treedt.

Voor zover in Nederland strengere normen gelden, zijn de normen uit die bijlage van de betreffende richtlijn in die gevallen integraal overgenomen in dit besluit.

§ 2: Opzet van de regeling

In hoofdstuk 1 van dit besluit zijn algemene bepalingen opgenomen. Dit betreft bepalingen die gelden ongeacht de diersoort of het doel waarvoor dieren worden gehouden.

In de eerste plaats bevat dit hoofdstuk de mogelijkheid om handelingen te benoemen die uit hun aard zijn aan te merken als dierenmishandeling in de zin van artikel 2.1 van de wet.

In de tweede plaats gaat het om de aanwijzing van de criteria die gelden voor de aanwijzing van diersoorten waarvan dieren mogen worden gehouden.

In de derde plaats zijn enkele algemene bepalingen opgenomen die gelden voor een ieder die dieren houdt. Het gaat, zoals ook in paragraaf 1.4 is opgemerkt, om enkele basisvoorwaarden die gelden voor huisvesting en verzorging van dieren.

Voorts zijn in dit hoofdstuk opgenomen algemeen geldende uitgangspunten voor het doden van dieren. Bepalingen met betrekking tot het fokken met dieren en het scheiden van moederdieren van nakomelingen zijn opgenomen, vanwege het feit dat die bepalingen zich richten tot iedere houder.

In hoofdstuk II zijn de bepalingen opgenomen die samenhangen met het houden van dieren voor productiedoeleinden.

Ook hier is een onderscheid aangebracht in meer algemene bepalingen en bepalingen voor specifieke diercategorieën.

Titel I van dit hoofdstuk betreft algemene, meer elementaire eisen voor het houden en de verzorging van dieren die voor productiedoeleinden worden gehouden, als verbijzondering op de bepalingen ter zake uit hoofdstuk 1. Ook de lijst van dieren die voor productie mogen worden gehouden en enkele eisen inzake de toediening van diergeneesmiddelen door de houder zijn in dit hoofdstuk opgenomen. Vervolgens zijn in de titels II, III, IV en V de regels inzake het houden van varkens, runderen en overige dieren opgenomen.

De hoofdstukken III en IV bevatten respectievelijk bepalingen over het houden van gezelschapsdieren en over het tonen van dieren. Hoofdstuk 5 bevat regels voor het doden van dieren die voor productiedoeleinden worden gehouden, zoals regels met betrekking tot het ritueel slachten van die dieren. Hoofdstuk VI is gereserveerd voor de handel in dieren. Hoofdstuk VII betreft de overige bepalingen, waaronder het overgangsrecht en de slotbepalingen.

Bij deze opzet past de kanttekening dat er een aantal onderdelen is gereserveerd. Van deze onderdelen staat de wenselijkheid dan wel noodzaak van het opstellen van regels vast. Reden hiervoor is vooral het verschil in tijdsplanning van de voorbereidingsprocedure. Dit geldt voor de hiervoor in paragraaf 1.4.2 genoemde onderwerpen, voor de regels inzake legkippen en vleeskuikens en voor bepalingen betreffende aspecten van diergezondheid die in afwachting van de totstandkoming van de Animal Health Law. Voor dat laatstgenoemde onderwerp zijn de voorbereidingen door de Europese Commissie ter hand genomen. Regels over dit onderwerpen zijn niet opgenomen in dit besluit. Dit betekent dat de vigerende regels in het kader van de GWWD met betrekking tot die onderwerpen voorlopig worden gecontinueerd.

§ 3: Inhoudelijke aspecten

3.1 Intrinsieke waarde

In artikel 1.3 van de wet is bepaald dat de intrinsieke waarde van het dier wordt erkend. De betekenis daarvan is verduidelijkt in het tweede en derde lid van dat artikel. De erkenning van de intrinsieke waarde van het dier geeft uitdrukking aan het belang dat de mens toekent aan die waarde. Het betreft

een waarde die eigen is aan het dier als levend wezen met gevoel, los van de waarde die het dier heeft voor de mens.

In de eerste plaats wordt in het tweede lid van dat artikel benadrukt dat met de eigenwaarde van het dier ten volle rekening dient te worden gehouden bij het stellen van regels ter uitvoering van de wet. Daarbij geldt als uitgangspunt dat inbreuk op de integriteit of het welzijn van dieren zoveel mogelijk dient te worden voorkomen en dat de zorg die die dieren behoeven in voldoende mate is verzekerd.

In het derde lid is dit laatste nader geconcretiseerd door een duiding van enkele aspecten die dan pregnant aan de orde zijn en die als beknotte weergave kunnen gelden van de zogenoemde vijf vrijheden van Brambell.

In samenhang hiermee zijn mede van belang enkele passages in de nota naar aanleiding van het verslag bij het wetsvoorstel voor de wet dieren (Kamerstukken II, 31389, nr. 10). Daarin is beschreven hoe ten algemene zal worden omgegaan met de erkenning bij wet van de intrinsieke waarde van het dier.

Deze passages hanteren eenzelfde vertrekpunt als het tweede en derde lid van artikel 1.3 van de wet.

In aanvulling daarop wordt benadrukt dat de erkenning van de intrinsieke waarde ertoe noopt dat bij besluitvorming in het kader van de wet rekenschap wordt gegeven van gedeelde maatschappelijke opvattingen omtrent hetgeen ethisch verantwoord wordt geoordeeld jegens dieren en van de zwaarte van andere in het geding zijnde belangen, als mede met ter zake dienende wetenschappelijke gegevens.

Naast het belang van dierenwelzijn worden als meest relevante andere belangen genoemd belangen van diergezondheid, volksgezondheid, biodiversiteit, productie en economie en milieu. Verder wordt gesteld dat in het kader van de belangenafweging ook gekeken dient te worden naar alternatieven uit het oogpunt van het dierenwelzijn. Maatschappelijke consultatie over de besluiten dient plaats te vinden.

In deze paragraaf wordt op hoofdlijnen beschreven hoe met één en ander is omgegaan voor dit besluit.

De wet is ontwikkeld in samenhang met de Nota dierenwelzijn en de Nationale agenda diergezondheid (Kamerstukken II, 28286, nr. 76). Voor de Nota dierenwelzijn zijn voor de verschillende categorieën dieren onderzoeken gedaan. Wageningen-UR heeft een analyse gemaakt van de grootste welzijnsknelpunten in de grootste landbouwsectoren (ASG rapport 71, 2007).

De welzijnsknelpunten bij gezelschapsdieren zijn door de faculteit diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht in samenwerking met Wageningen-UR geïnterviewd. Verder hebben een publieksenquete over dierenwelzijn en gesprekken met diverse maatschappelijke organisaties geleid tot een beeld van de welzijnsaspecten die leven in de maatschappij (Nota dierenwelzijn (bijlage bij Kamerstukken II, 28286, nr. 76), p. 5).

Voor schapen, geiten, konijnen, kalkoenen en eenden heeft Wageningen-UR een aanvullende ongeriefanalyse uitgevoerd (bijlage bij Kamerstukken II, 28286, nr. 286, ter inzage gelegd bij het Centraal informatiepunt Tweede Kamer).

Als in het oog springende maatschappelijke opvattingen omtrent het houden van dieren komt vooral bezorgdheid naar voren over het houden van dieren in de intensieve veehouderij (varkens en kippen). Krappe behuizing en verzorging zijn de belangrijkste zorgpunten. Voor vissen richt die bezorgdheid zich vooral op het doden. Voor gezelschapsdieren bestaat bezorgdheid over de verzorging van dieren en gebrek daaraan in de vorm van verwaarlozing en problemen in de fokkerij.

Uiteraard is dit slechts een zeer summiere duiding van de onderzoeken ten behoeve van de Nota dierenwelzijn. Het beoogt aan te geven dat in dat kader zorgvuldig is gekeken naar de "staat van de dieren", gegeven de vigerende regelgeving. Het geeft een indicatie van de mate waarin de intrinsieke waarde van dieren in het geding is. Op basis daarvan is het beleid geformuleerd in de Nota dierenwelzijn. Dit beleid is ook leidend voor de regelgeving en de besluitvorming daarover.

Daarmee vormen deze onderzoeken ten algemene de onderbouwing voor de regels in dit besluit in het licht van de erkenning van de intrinsieke waarde van het dier.

Daarbij kan worden betrokken hetgeen in de nota naar aanleiding van het verslag bij de wet is gesteld, namelijk dat een dergelijk proces van besluitvorming in essentie bij de inwerkingtreding van de te continueren regels al is doorlopen.

Het betekent dat in dit besluit op hoofdlijnen niet meer of andere regels zijn opgenomen dan die welke thans vigeren strekken ter uitvoering van de Nota dierenwelzijn.

Dit geldt ook voor artikel 1.3 dat is gericht tegen dierenmishandeling.

Dit artikel geeft een lijst van handelingen die in ieder geval als vorm van mishandeling worden gezien. De Nota dierenwelzijn benoemt dit niet expliciet als aandachtspunt. Het genoemde artikel beoogt bij te dragen aan een eenvoudige en daarmee effectievere vervolgbaarheid van handelingen jegens dieren die ten algemene als als ontoelaatbaar worden beoordeeld. In paragraaf 3.3 wordt op dit onderwerp nader ingegaan.

Voor zover nodig zal in de volgende paragrafen overigens nader worden ingegaan op de afwegingen die hebben plaatsgevonden de totstandkoming van het beleid dat is vervat in de Nota dierenwelzijn, ook in het licht van de erkenning van de intrinsieke waarde van het dier.

Ter vermijding van misverstand wordt vermeld dat de regels voor de huisvesting van melkvee, zoals aangekondigd in de Nota dierenwelzijn, en de regels voor de identificatie en registratie van honden nog in voorbereiding zullen worden genomen op grond van de GWWD. Dit geldt ook voor de regels voor gezelschapsdieren en circussen. Op enig moment zullen deze later in dit besluit worden ingevoegd.

3.2 Lijst van dieren die mogen worden gehouden

3.2.1 Artikel 2.2, eerste lid, van de wet

In artikel 2.2 van de wet is bepaald dat het verboden is dieren te houden voor zover zij niet behoren tot soorten of categorieën van dieren die zijn aangewezen.

Met deze nee-tenzij constructie wordt beoogd te voorkomen dat dieren worden gehouden als zij daartoe naar hun aard niet geschikt zijn of indien zich onder gangbare houderij-omstandigheden problemen voordoen, bijvoorbeeld wanneer het welzijn of de eigenheid van het dier op onacceptabele wijze worden benadeeld. Te denken valt bijvoorbeeld aan dieren met een zodanige grootte, of een zodanige behoefte aan ruimte, dat het houden van een dergelijk dier onvermijdelijk onaanvaardbare welzijnsproblemen zal opleveren.

Daarbij geldt echter ook dat dieren sinds mensenheugenis door mensen worden gehouden. De redenen daarvoor zijn divers. Te denken valt bijvoorbeeld aan het houden van dieren voor gezelschap, sport, de productie van dierlijke producten of educatie.

Het houden van dieren is derhalve een onderdeel van de Nederlandse cultuur, overigens niet van de Nederlandse cultuur alleen.

In een arrest van het Hof van Justitie EG (arrest Andibel van 19 juni 2008, zaaknr. C-219/2007) heeft het Hof bepaald dat een lijst met te houden dieren niet strijdig is met Europees recht, indien aan een aantal in dat arrest genoemde voorwaarden wordt voldaan.

Vereist is dat belanghebbenden een verzoek tot aanpassing van de positieflijst moeten kunnen indienen. Een beslissing op een dergelijk verzoek moet vatbaar zijn voor bezwaar en beroep. Die mogelijkheid is, mede als gevolg van het Andibelarrest, expliciet opgenomen in artikel 2.2, vierde lid, van de wet. Ook kunnen, na de totstandkoming van de lijst, verzoeken worden gedaan soorten van de lijst te schrappen of om andere soorten daarop te plaatsen.

Vereist is verder dat voor het opstellen van de wet gebruik wordt gemaakt van transparante, niet discriminerende criteria.

In de nota naar aanleiding van het verslag bij de wet is aangekondigd dat het opstellen van de vereiste criteria niet eenvoudig zal zijn. Tevens is aangegeven dat het in de praktijk niet eenvoudig zal zijn om het verbod te handhaven, omdat het houden van dieren veelal achter de voordeur plaatsvindt.

Om die redenen is ervoor gekozen het verbod in eerste instantie alleen op zoogdieren van toepassing te laten zijn. Dat is bepaald in artikel 1.3, vijfde lid, van dit besluit. Dat heeft als gevolg dat een de lijst met dieren die, in afwijking van het verbod, wel mogen worden gehouden alleen zoogdieren zal bevatten. Op die wijze kan ervaring worden opgedaan met het opstellen van de benodigde criteria, met het samenstellen van de lijst en met de effecten in de praktijk. Voor het houden van dieren van andere dierklassen, bijvoorbeeld, vogels, insecten en reptielen, gelden gevolg van deze systematiek dus geen beperkingen.

Op grond van artikel 2.1, eerste lid, wijst de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit de betreffende diersoorten en – categorieën aan. Artikel 2.2, tweede lid, van de wet bepaalt dat de criteria voor het aanwijzen van diersoorten of diercategorieën bij algemene maatregel van bestuur worden vastgesteld.

3.2.2 Gronden voor het aanwijzen van diersoorten –of categorieën

De besluitvorming voor het aanwijzen van diersoorten of –categorieën op de positieflijst biedt de gelegenheid de afweging, die daaraan ten grondslag heeft gelegen, zichtbaar te maken. Artikel 1.3, eerste lid, bevat de verschillende gronden voor plaatsing van een soort op de positieflijst.

Een dier wordt op die lijst geplaatst indien gebleken is dat het houden van dieren onder normale, in Nederland te verwachten omstandigheden mogelijk is. Verder worden aangewezen dieren van diersoorten of diercategorieën die zijn aangewezen op grond van artikel 2.3, tweede lid, van de wet voor gebruik voor productie. Tenslotte worden dieren geplaatst op basis van culturele of historische overwegingen.

Deze gronden worden besproken in de volgende paragrafen. Met de publicatie van deze criteria, die voldoen aan de gestelde eisen van transparantie en het non-discriminerende karakter wordt voldaan aan de eisen van het genoemde Andibel-arrest.

3.2.3 Gebleken is dat het dier gehouden kan worden in normale, in Nederland te verwachten omstandigheden

Aangewezen worden diersoorten of –categorieën waarvan kan worden vastgesteld dat dieren die daartoe behoren zonder onaanvaardbare problemen kunnen worden gehouden. Artikel 1.3, tweede lid, bevat criteria op basis waarvan wordt onderzocht of daarvan sprake is. Deze criteria zijn in de eerste plaats gerelateerd aan de eisen die het dier stelt aan de omstandigheden waarin het wordt gehouden. Daarbij wordt onderzocht of uit beschikbare gegevens blijkt dat een dier kan worden gehouden zonder dat het daarvan in onacceptabele mate nadeel ondervindt. Daarbij wordt het natuurlijke gedrag van het dier betrokken, onder meer voor wat het slaapritme, het schoonmaakgedrag voedselzoekgedrag, sociaal gedrag en de rantsoensamenstelling betreft. Verder is er aandacht voor de grootte van het dier als belangrijke factor. Dit aspect van de weging levert vooral een beeld op van de mate waarin het houden van een dier welzijnsnadeel bij dat dier teweeg brengt, en van de mate waarin het in de uitoefening van zijn natuurlijke gedrag wordt aangetast. Daarmee kunnen de criteria worden herleid naar de vijf vrijheden van Brambell.

In beginsel zal deze beoordeling zoveel mogelijk plaatsvinden op basis van wetenschappelijke gegevens. Steeds zal bij de beoordeling van een soort worden getoetst of de tot die soorten behorende dieren ten algemene in normale omstandigheden door personen met een gemiddeld kennisniveau

kunnen worden gehouden en verzorgd.

Bij de ontwikkeling van die criteria is gebruikt gemaakt van de expertise van de WUR. De daar bestaande expertise zal ook worden benut voor de uitvoering van de toets per diersoort.

3.2.4 Dieren die voor productie mogen worden gebruikt

Artikel 1.3, eerste lid, onderdeel b, bepaalt dat dieren die mogen worden gebruikt voor productie op de positieflijst voor te houden dieren worden geplaatst. Het betreft de dieren die in de bijlage bij dit besluit zijn genoemd. Op grond van het op de GWWD gebaseerde Besluit voor productie te houden dieren mochten deze dieren worden gehouden. Voor deze categorie soorten geldt dat de lijst een voortzetting is van de voorheen geldende lijst van productiedieren.

Voor een onderbouwing van deze continuering in het licht van de intrinsieke waarde van de dieren die behoren tot de soorten die op deze lijst staan wordt korthedshalve verwezen naar het hiervoor gestelde in paragraaf 3.1.

De in die paragraaf bedoelde onderzoeken ten behoeve van de Nota dierenwelzijn hebben geen aanleiding gegeven tot het oordeel dat de lijst van diersoorten die voor productie kunnen worden gehouden, zou moeten worden aangepast.

3.2.5 Overwegingen van culturele of historisch aard

Verder worden op grond van artikel 1.2, eerste lid, onderdeel c, die diersoorten aangewezen waarvan het houden in Nederland zo gebruikelijk is dat het niet opnemen van die soorten maatschappelijk gezien niet wenselijk wordt geacht. Dit is aangeduid met overwegingen van culturele of historische aard.

Daarbij gaat het vooral om soorten die in de praktijk reeds een lange tijd in Nederland worden gehouden. Gedacht kan bijvoorbeeld worden aan honden en katten. In eerste instantie zal de lijst met die de Raad voor dierenaangelegenheden (advies RDA 2006/10, december 2006) worden beschouwd als een indicatie dat van dieren van een soort als bedoeld in deze grond.

Zodanige soorten worden echter niet aangewezen indien op basis van een beoordeling aan de hand van de criteria, genoemd in artikel 1.3, tweede lid, op basis van de beschikbare gegevens moet worden geconcludeerd dat het houden van die dieren een onaanvaardbare aantasting van het welzijn van die dieren oplevert.

3.2.6 Gevolgen voor de praktijk

Zoogdieren, die niet worden genoemd op de positieflijst, mogen niet worden gehouden. Uitzonderingen zullen worden gemaakt voor bijvoorbeeld dierentuinen. Ook zal bij ministeriele regeling uiteraard worden voorzien in een overgangsregime voor gehouden dieren die behoren tot soorten die niet op de lijst zijn geplaatst. Voor die dieren ontstaat dan een uitsterfconstructie.

Naast die beoordelingscriteria zijn er nog enkele categorieën van soorten benoemd die in alle geval niet voor plaatsing op de lijst in aanmerking komen. Dit gaat dan om soorten die op grond van de Flora-en faunawet niet mogen worden gehouden, worden soorten die een bedreiging vormen voor de inheemse flora of fauna, of dieren die in onaanvaardbare mate gevaar kunnen opleveren voor mens of dier.

3.2.7 Verhouding met algemene regels met betrekking tot het houden en verzorgen van dieren

Ter bescherming van het dier tegen ongerechtvaardigde inbreuken op zijn intrinsieke waarde is in dit besluit een veelheid aan regels gesteld. Een voorbeeld zijn de algemene verzorgingsregels, gesteld in hoofdstuk 1, waaraan een houder van een dier altijd en onder alle omstandigheden moet voldoen.

Ten overvloede wordt vermeld dat het enkele feit dat een dier mag worden gehouden geen afbreuk doet aan de regels die gelden ten aanzien van de wijze waarop en de personen door wie dieren worden gehouden.

3.3 Gevallen waarin het welzijn van het dier wordt benadeeld

3.3.1 Algemeen

Bij artikel 2.1, eerste lid, van de wet is het algemene verbod gegeven om zonder redelijk doel of met overschrijding van hetgeen ter bereiking van zodanig doel toelaatbaar is, bij een dier pijn of letsel te veroorzaken dan wel de gezondheid of het welzijn van het dier te benadelen, grofweg samen te vatten onder de term dierenmishandeling.

Een voortdurend aandachtspunt is dat deze algemene norm de vervolgbaarheid van bepaalde gedragingen kan bemoeilijken vanwege de vereiste bewijslast.

In het tweede lid van het genoemde wetsartikel zijn vooral om die bewijslast te vereenvoudigen enkele meer concrete handelingen benoemd die daarmee

in ieder geval als dierenmishandeling zijn te kwalificeren. Dit betreft de volgende gevallen:

- a. een dier arbeid doen verrichten die kennelijk zijn krachten te boven gaat of waartoe het uit hoofde van zijn toestand ongeschikt is;
- b. een koe met overvolle uier vervoeren of op een markt of openbare verkoping ten verkoop houden;
- c. bij de verlossing van een koe gebruikmaken van dierlijke trekkracht of van een niet daarvoor bij ministeriële regeling toegelaten krachttoestel, en
- d. een hond als trekkracht gebruiken.

Genoemd wetsartikel bevat in het derde lid de mogelijkheid met hetzelfde oogmerk ook andere gedragingen te benoemen die naar algemeen maatschappelijke opvattingen altijd als dierenmishandeling zijn aan te merken. Deze mogelijkheid is benut in artikel 1.3 van dit besluit. Het vijfde lid van artikel 2.1 van de wet, biedt aanvullend de mogelijkheid bij gedragingen ook het gebruik van voorwerpen te verbieden waarmee een dier pijn of letsel kan worden toegebracht.

Uiteraard is de opsomming van gedragingen in artikel 1.3 een resultante van een afweging op basis van in de praktijk opgedane ervaring.

Vele verschillende handelingen ten aanzien van dieren zijn denkbaar en ook praktisch; handelingen die worden verricht in vele uiteenlopende omstandigheden en ten aanzien van verschillende dieren.

De in dit artikel opgenomen handelingen voldoen alle aan de eis dat ze eenduidig zijn.

Dit betekent niet dat geen enkele discussie over een handeling denkbaar is. Daarom zal dit artikel in evaluatieve zin nauwlettend worden gevolgd. In dat kader bestaat uiteraard ook de mogelijkheid andere handelingen toe te voegen.

3.3.2 Samenhang strafrecht

Het gaat bij deze handelingen steeds om handelingen die op heterdaad zullen worden geconstateerd. Het zijn normen die een neerslag zijn van een algemeen rechtsbesef. Zij worden strafrechtelijk gehandhaafd.

Schulditsluitingsgronden en rechtvaardigingsgronden spelen een belangrijke rol in de begrenzing van de strafbaarheid van de dader, dan wel de niet-strafbaarheid van het feit. In samenhang met de in artikel 1.3 opgesomde verboden is in ieder geval een aantal omstandigheden op voorhand denkbaar.

Aan de orde kan zijn een situatie van overmacht in de zin van artikel 40 van het Wetboek van Strafrecht. Overmacht kan betekenen dat een houder van dieren in een bepaalde situatie redelijkerwijs geen andere keus heeft dan het verrichten van een handeling die met artikel 1.3 is verboden. Een voorbeeld daarvan is het weiden van vee op een terrein dat daarvoor niet geschikt is, omdat er door het afbranden van de stal zo gauw geen ander geschikt terrein voorhanden is.

Ook een noodtoestand, een actuele precaire omstandigheid, die ertoe leidt dat de houder van het dier een ander belangrijker, meer zwaarwegend belang beschermt, kan hiertoe aanleiding geven. Een voorbeeld daarvan is het schoppen van een dier dat in een diepe sloot belandt, teneinde daarmee het dier te activeren om verdrinking te voorkomen.

Vooraf waar het gaat om schoppen en slaan kan ook noodweer als bedoeld in artikel 41, eerste lid, van het Wetboek van Strafrecht aan de orde zijn. Bijvoorbeeld bij een aanval van een agressief dier is het vanzelfsprekend dat men zich te weer stelt en ook moet stellen met deze handelingen. Wanneer er heftiger wordt gereageerd dan nodig om het gevaar af te wenden, is de reactie disproportioneel. Als er dan bij een dier door het slaan of schoppen van het dier onnodig letsel ontstaat is de handeling in beginsel strafbaar.

De dader is niet strafbaar als sprake is van niet-strafbaarheid vanwege noodweerecces als bedoeld in artikel 41, tweede lid, van het Wetboek van Strafrecht. Het gaat dan om een disproportionele handeling die het onmiddellijke gevolg is van een hevige gemoedsbeweging.

Voorts zal een gedraging als bedoeld in artikel 1.3 niet verboden zijn, omdat gehandeld wordt in overeenstemming met een wettelijk voorschrift of de medische beroepsuitoefening. Met name wordt dan gedacht aan:

- a. een gedraging die zich voordoet bij de uitvoering van een diergeneeskundige handeling die voldoet aan het bij of krachtens artikel 2.8 van de wet bepaalde of voldoet aan de voor de beroepsbeoefenaar geldende zorgplicht en op grond daarvan algemeen gebruikelijke, aanvaarde beroepspraktijk;
- b. een gedraging die is gericht op of bijdraagt aan het doden van een dier en die ook voldoet aan het bij of krachtens artikel 2.10 van de wet of bij of krachtens de artikelen 9, 12a, 15, 15a, 15b, 72 en 74 van de Flora- en Faunawet bepaalde;
- c. een gedraging die bij of krachtens de Wet op de dierproeven is geregeld.

3.3.3 Samenhang met EG-maatregelen

Van schending van de norm, gesteld krachtens artikel 2.1, derde lid, van de wet en bijgevolg ook van die gesteld in artikel 1.3 van dit besluit kan uiteraard geen sprake zijn als de handeling bij EG-maatregel is toegestaan of andersluidende bepalingen zijn gesteld. Hierbij kan het ook gaan om scherpere dan wel andere concrete normen die als dierenmishandeling te zijn te kwalificeren. Dit is dan veeleer gerelateerd aan een bijzonder onderwerp. Met name wordt in dat verwezen naar de zogenoemde Transportverordening (verordening (EG) nr. 1/2005 van de Raad van de Europese Unie van 22 december 2004 inzake de bescherming van dieren tijdens het vervoer en daarmee samenhangende activiteiten en tot wijziging van de richtlijnen 64/32/EEG en 93/119/EG en van verordening (EG) nr. 1255/97 (PbEG L 3)). In bijlage 1 van deze EU-verordening zijn technische voorschriften gegeven over de geschiktheid van gewervelde dieren voor vervoer en daarmee samenhangende activiteiten.

Een voorbeeld is de norm dat zogende koeien, ooien en geiten die niet vergezeld worden door hun jongen bij vervoer minimaal 1 maal in de 12 uur gemolken moeten worden .

Ook is in het kader van het transport bij genoemde EG-verordening verboden:

- a) de dieren te slaan of te schoppen;
- b) op een bijzonder gevoelig deel van het lichaam op zodanige wijze druk uit te oefenen dat het de dieren onnodige pijn of onnodig lijden berokkent;
- c) de dieren met mechanische middelen in een hangende positie te houden;
- d) de dieren bij kop, oren, horens, poten, staart of vacht op te tillen of voort te trekken, of ze zodanig te behandelen dat het hun onnodige pijn of onnodig lijden berokkent;
- e) prikstokken of andere puntige voorwerpen te gebruiken;
- f) opzettelijk dieren te hinderen die gedreven of geleid worden door een gedeelte waar doorstroming nodig is.

In dit verband is de EU-richtlijn inzake de bescherming van dieren bij slachten of doden van belang. Het is slechts onder voorwaarden toegestaan om bij het drijven elektrische schokken toe te passen bij volwassen dieren. Verder is het verboden dieren te slaan op delen van het lichaam die bijzonder gevoelig zijn of op die delen druk uit te oefenen. Het is met name verboden de staart van de dieren te verbrijzelen, om te draaien of te breken en de dieren in de ogen te grijpen. Het is ook verboden te slaan en te schoppen. Bij extreme weersomstandigheden en slecht of warm weer is bescherming geboden.

Voor al deze verboden en geboden in de betreffende EU-regels geldt uiteraard dat die onverkort gelden, rechtstreeks of door middel van nationale implementatie.

3.4 Algemene regels voor verzorging van dieren

3.4.1 Reikwijdte en aard

Alle dieren die worden gehouden zijn in zekere mate afhankelijk van de mens. Artikel 1.4 van de wet bepaalt dat de zorg die dieren redelijkerwijs behoeven, verzekerd dient te zijn. De houder van het dier is op grond van dat artikel verplicht een door hem gehouden dier de nodige verzorging te verschaffen.

In de artikelen 1.5 tot en met 1.7 zijn enkele bepalingen opgenomen die mede invulling geven aan de zorgplicht uit artikel 1.4 van de wet. Het gaat om bepalingen die gelden voor het houden en verzorgen van dieren. Zij gelden zonder onderscheid ten aanzien van alle soorten zoogdieren, reptielen, amfibieën, vogels en vissen. Ten opzichte van de voorheen gelden regelgeving zijn deze artikelen nieuw.

Verschillende dieren stellen in concreto verschillende eisen aan verzorging en huisvesting. Het gewenste resultaat van deze algemene bepalingen kan dan ook niet in algemene voor al die dieren geldende eisen worden vastgelegd. Om die reden is voor de vormgeving van deze bepalingen gebruik gemaakt van doelvoorschriften. Zij zijn geformuleerd in de vorm van algemene verplichtingen voor de houders van dieren.

Deze voorschriften bieden een handvat om in voorkomend geval op te treden tegen onwenselijke situaties.

3.4.2 Inhoudelijk

De verplichting dat een dier toereikende huisvesting dient te hebben onder voldoende hygiënische omstandigheden geldt als algemene basis het stellen van regels over huisvesting.

In ieder geval bepaalt artikel 1.5, eerste lid, dat het ongewenst is dat dieren te zeer in hun bewegingsvrijheid worden beperkt, althans voor langere duur. Daarbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan het permanent houden van een grote volwassen hond in een bench die slechts geschikt is voor het tijdelijk huisvesten van zo'n dier. Het tweede en derde lid van dit artikel stellen eisen aan de

Artikel 1.6 bepaalt onder meer dat een dier wordt gehuisvest in hygiënische omstandigheden. Het is derhalve aan de houder om het dier en zijn huisvesting zodanig te verzorgen dat aan deze norm wordt voldaan. Het houden van dieren onder sterk vervuilde omstandigheden valt onder het bereik van deze bepaling.

Verder bepaalt artikel 1.6 dat van de houder wordt verwacht dat hij de nodige kennis en ervaring over dan wel met de verzorging van dieren heeft. Het gaat niet om het hebben van concrete opleidingseisen of vaardigheden. Voldoende zal zijn de kenbaarheid dat het dier een redelijke verzorging krijgt en het blijkt geven van het besef dat die verzorging moet en ook kan worden gegeven. Niettemin zullen personen die dieren beroepsmatig houden, anders en scherper kunnen worden beoordeeld op het in voldoende mate hebben van kennis of ervaring in de verzorging van dieren, dan personen die één of enkele dieren hebben voor hun plezier.

Het gaat dus om maatwerk. In dat verband zal bijvoorbeeld het geven van een passende verzorging aan een ziek of gewond dier ook kunnen bestaan uit louter het oproepen van een dierenarts om hulp.

3.4.3 Handhaving

Gelet op de ruime beoordelingsmarge die in deze artikelen besloten ligt, zal dat optreden met wijsheid plaatsvinden en zich vooral kunnen richten op evidente gevallen. Daarbij wordt niet gedacht aan bestaande en algemeen aanvaarde praktijken voor het houden van dieren.

3.4.4 Verhouding met bijzondere regels; gelaagde structuur

Voor verschillende diersoorten worden deze regels in andere artikelen van dit besluit verbijzonderd. Dit is vooral het geval ten aanzien van de dieren die voor productiedoeleinden worden gehouden en voor dieren die worden gehouden in dierentuinen. Dergelijke verbijzonderingen vloeien veelal voort uit de EU-regels terzake.

Hoofdstuk 2, titel 1, paragraaf 2, bevat bijvoorbeeld algemene regels voor het houden van dieren voor productiedoeleinden, die zijn gesteld ter implementatie van richtlijn 98/58/EG van de Raad van 20 juli 1998 inzake de bescherming van voor landbouwdoeleinden gehouden dieren. De regels die voor productiedieren worden gesteld ter implementatie van die richtlijn overlappen deels met bepalingen die op grond van hoofdstuk 2 voor alle dieren gelden. In die gevallen wordt volstaan met de algemene regels en vindt geen herhaling van de norm in hoofdstuk 2 plaats.

Voor zover implementatie van Europese regelgeving leidt tot gedetailleerdere regelgeving wordt daaraan in hoofdstuk 2 een bepaling gewijdt. Zo'n bepaling geldt als specialis ten opzichte van de generale bepaling in hoofdstuk 1.

Datzelfde geldt voor bepalingen over de verzorging van specifieke soorten productiedieren, zoals kalveren, waarvoor deze systematiek ook wordt toegepast. In gevallen waarin algemene regels, voor alle dieren, of voor alle productiedieren, reeds strekken ter implementatie van een richtlijn over een diersoort, wordt met de algemene regels volstaan.

3.5 Regels inzake het doden van dieren

Zoals hiervoor is aangegeven is de intrinsieke waarde van het dier een waarde die eigen is aan het dier als levend wezen met gevoel, los van de waarde die het dier heeft voor de mens. Met het doden van een dier wordt inbreuk gemaakt op die waarde.

Artikel 2.10, eerste lid, van de wet bepaalt dat het doden van dieren in beginsel is verboden. Dat betekent niet dat er geen gevallen bestaan waarin het doden van een dier door een ander belang wordt gerechtvaardigd.

3.5.1 Gevallen waarin dieren mogen worden gedood

Het eerste lid van artikel 2.10 bepaalt dat het doden van dieren ten behoeve van de bedrijfsmatige productie van dierlijke producten is toegestaan. In de nota naar aanleiding van het verslag bij de wet is aangegeven welke overwegingen daartoe hebben geleid. Zo is daarin onder meer aangegeven dat het doden van deze dieren in de praktijk meer uitzondering is dan regel. De meeste dieren worden gedood ten behoeve van de dierlijke producten. Omdat over de toelaatbaarheid daarvan maatschappelijke overeenstemming bestaat is daarover een bepaling in de wet opgenomen.

De wet biedt verder de mogelijkheid andere gevallen aan te wijzen waarin het verbod op het doden niet geldt. Van die mogelijkheid is in artikel 1.11 van dit besluit gebruik gemaakt. Het betreft ten algemene gevallen waarin de inbreuk, die met het doden wordt gemaakt op de intrinsieke waarde van het dier, toelaatbaar wordt geacht, omdat daarvoor een rechtvaardiging bestaat.

Het doden van een dier wordt toelaatbaar geacht in gevallen waarin dat dier ondraaglijk lijdt. In die gevallen is het doden toegestaan. Ook in andere gevallen waarin het beter is voor het dier dat het wordt gedood is het doden

toelaatbaar. Anders dan bij ondraaglijk lijden is het in die gevallen aan de dierenarts om te beoordelen of daarvan inderdaad sprake is. Gedacht kan worden aan gevallen waarin het dier een dure behandeling zal moeten ondergaan en waarin het onduidelijk hoe het dier na het uitvoeren van die behandeling zal functioneren.

Voorts is bepaald dat het doden is toegestaan indien dit op grond van een andere Europese of nationaalrechtelijke verplichting is toegestaan. In die gevallen heeft de overweging ten aanzien van de toelaatbaarheid plaatsgevonden in het kader van het totstandkomen van die bepaling. Gedacht kan worden aan het ruimen van dieren in het kader van de bestrijding van een besmettelijke dierziekte.

In gevallen waarin een dier een onmiddellijke bedreiging vormt voor mens of dier, of wanneer het een dier met niet te corrigeren agressieve gedragskenmerken betreft, is het doden eveneens toegestaan. In dat laatste geval kan worden gedacht aan een dier dat op een eerder moment gevaar of letsel heeft veroorzaakt en dat dientengevolge in beslag is genomen.

3.5.2 Voorwaarden bij het doden van dieren

In gevallen waarin doden is toegestaan bevatten de artikelen 1.12 tot en met 1.15 voorschriften met betrekking tot de wijze waarop en de methoden waarmee dieren worden gedood. Die regels hebben tot doel het dier, in gevallen waarin doden is toegestaan, onvermijdbare pijn, letsel en stress te besparen. Derhalve kunnen zij wordt beschouwd als een ter zake relevante uitwerking van de vijf vrijheden van Brambell.

Verder is in artikel 1.15 bepaald dat personen die dieren doden de nodige kennis en vaardigheden dienen te bezitten om dieren te doden onder de genoemde voorwaarden.

3.5.3 Verhouding met Europese verordening 1099/2009/EG

De regels voor het doden van dieren zijn in dit besluit opgenomen in zowel hoofdstuk 1 als in hoofdstuk 5, waarbij hoofdstuk 1 regels over dat onderwerp bevat die in alle gevallen van toepassing zijn.

Zo zijn in hoofdstuk 1 onder meer opgenomen de voornoemde bepalingen waarmee gevallen worden aangewezen waarin het doden van dieren is toegestaan en de bepaling houdende algemene voorwaarden omtrent de wijze waarop dieren mogen worden gedood en de personen die dat mogen doen.

In hoofdstuk 5 zijn de regels opgenomen voor het doden van dieren die voor

productie worden gehouden. Deze beperken zich in belangrijke mate tot de regels voor het ritueel slachten.

Met ingang van 1 januari 2013 regelt verordening Nr. 1099/2009/EG van de Raad van 24 september 2009 inzake de bescherming van dieren bij het doden het doden van dieren voor productiedoeleinden. Die verordening vervangt richtlijn 93/119/EG van de Raad van 22 december 1993 inzake de bescherming van dieren bij het slachten of doden.

De noodzakelijke regels voor de uitvoering van de die verordening zullen worden opgenomen in een ministeriële regeling op grond van artikel 6.4, eerste lid, van de wet.

Het Europees recht staat niet toe dat regels, die op grond van een verordening rechtstreeks gelden, worden opgenomen in nationaal recht, het zogenaamde overschrijfverbod. Verordening 1099/2009/EG bevat een aantal voorschriften voor het doden van productiedieren die overeenkomen met algemene bepalingen over het doden van dieren uit hoofdstuk 1 van dit besluit. Om strijd met het overschrijfverbod te voorkomen bepaalt artikel 5.2, eerste lid, dat de algemene bepalingen uit hoofdstuk 1 niet van toepassing zijn bij het doden van productiedieren. In die gevallen gelden de betreffende normen rechtstreeks op grond van de verordening.

Omdat de verordening op 1 januari 2013 in werking treedt wordt beoogd hoofdstuk 5 eerst op die datum in werking te laten treden. Tot dat moment blijven dan de normen op grond van de GWWD gelden, die strekken ter implementatie van richtlijn, van kracht.

3.5.4 Het ritueel slachten

De in hoofdstuk 5 opgenomen bepalingen continueren de bestaande praktijk terzake. Dit betekent dat het ritueel slachten is toegestaan. Basis is dat exploitanten van inrichtingen waar dieren ritueel worden geslacht voorafgaand melding dienen daarvan dienen te doen. De verschillende voorwaarden opgenomen in de artikelen 5.5, 5.6 en 5.7 strekken ertoe dat het slachtproces op verantwoorde wijze plaatsvindt.

3.6 Scheiden van dieren

Ten principale bestaan geen bezwaren tegen het scheiden van jonge dieren van het ouderdier eerder dan dat van nature plaats vindt.

Echter, bij de opfok van dieren zijn er bedrijfsmatige of louter financiële

redenen om de relatie tussen het jonge dier en het ouderdier te vroeg te verbreken. Als direct gevolg daarvan kunnen onaanvaardbare welzijnsproblemen voor dat jong of het ouderdier optreden. Daarnaast doorbreekt dit de relatie tussen het ouderdier en het kind. Dit vormt een beperking van het natuurlijke gedrag. Dit is een inbreuk op de intrinsieke waarde van het dier.

Regels zijn derhalve nodig teneinde te voorkomen dat het scheiden in een te vroeg stadium geschiedt.

De voorheen geldende regels ter zake, die zijn gesteld op grond van de GWWD, dienen ter voorkoming van de bedoelde welzijnsschade. Zij worden met artikel 1.18 gecontinueerd. Voor die regels zijn de volgende criteria gehanteerd:

- Het jonge dier moet zelfstandig in zo'n mate voedsel kunnen opnemen en op zodanige wijze zelf kunnen verteren dat het scheiden van het ouderdier niet leidt tot ziekte of sterfte;
- Het afweersysteem van het jonge dier moet zodanig zijn ontwikkeld dat het zelf in zodanige mate afweerstoffen kan aanmaken dat het scheiden van het ouderdier niet leidt tot ziekte of sterfte;
- Het jonge dier moet een zodanig gedrag kunnen ontwikkelen dat het scheiden van het ouderdier niet leidt tot langdurige spanning, stress of gedragsproblemen;
- Het leed dat het ouderdier als gevolg van het scheiden ondervindt mag niet zodanig zijn dat het leidt tot langdurige stressverschijnselen of verstoring van fysiologie, immunologie of gedrag.

Met toepassing van deze criteria is het opstellen van concrete termijnen op basis van te verwachten welzijnsproblemen mogelijk. Indien deze termijnen in acht worden genomen, wordt voorkomen dat omwille van bedrijfseconomische overwegingen jonge dieren te vroeg van het moederdier worden gescheiden.

Er is geen aanleiding gevonden op dit moment andere of meer regels ter zake te stellen dan de voorheen geldende onder de GWWD.

Indertijd zijn deze regels, met name de termijn waarbinnen geen scheiding van jonge dieren van het moederdier mag plaatsvinden slechts gesteld ten aanzien van diersoorten waarbij bleek dat voor de genoemde soorten de neiging bestaat dieren te vroeg van elkaar te scheiden.

Deze lijn wordt voor dit besluit gecontinueerd. Indien de praktijk van het houden van de dieren in het algemeen reeds in overeenstemming blijkt met de bovenstaande uitgangspunten en zich derhalve geen welzijnsproblemen voordoen, is vanuit het streven om de regelgeving zo beperkt mogelijk te houden, geoordeeld dat geen regels gesteld dienen te worden. Doen zich incidenteel excessen voor, dan kan op basis van artikel 2.1 van de Wet dieren worden opgetreden.

Van de gestelde leeftijden kan op grond van artikel 2.18 worden afgeweken indien dit noodzakelijk is met het oog op de gezondheid of het welzijn van het dier. Hier moet gedacht worden aan situaties waarin ziekte van het jonge dier of het ouderdier, agressief gedrag van of verstoting door het ouderdier het vroegtijdig scheiden noodzakelijk maakt.

Regelgeving met betrekking tot het scheiden van biggen is niet in dit onderdeel opgenomen, maar bij de specifieke regelgeving over varkens in afdeling II van hoofdstuk II. Hiervoor is gekozen omdat de betreffende bepaling een implementatie vormt van de Europese richtlijn 91/630/EG, waarin regels worden gesteld over het houden van varkens voor landbouwdoeleinden.

3.7 Diergeneeskundige handelingen die door de houder mogen worden verricht

3.7.1 Intrinsieke waarde: "nee, tenzij" bij ingrepen

Met het verrichten van lichamelijke ingrepen bij dieren wordt inbreuk gemaakt op de intrinsieke waarde van het dier. In de wet heeft dit vorm gekregen in het verbod tot het verrichten van dergelijke ingrepen, tenzij de betreffende ingrepen zijn toegestaan.

In artikel 2.8, eerste lid, onderdeel a, juncto, tweede lid, onderdelen a en b, van de wet is bepaald dat het verrichten van lichamelijke ingrepen bij dieren in beginsel is verboden.

Alleen indien sprake is van diergeneeskundige noodzaak of indien een ingreep is aangewezen op grond van dat artikel mag deze worden verricht.

In artikel 2.1 van het Besluit diergeneeskundigen zijn de lichamelijke ingrepen bij dieren die zijn toegestaan, opgenomen.

Het nee-tenzij principe van artikel 2.8 van de wet wordt ondersteund met het beleid voor lichamelijke ingrepen bij dieren zoals opgenomen in de Nota

dierenwelzijn. Dat beleid is op de lange termijn erop gericht fysieke ingrepen als gevolg van de wijze van houden te voorkomen.

In die nota zijn vervolgens per diersoort een aantal ingrepen genoemd die niet langer zullen zijn toegestaan. Het betreft het vriesbranden bij runderen. Dit geldt evenzeer het knippen van hoektanden van varkens.

Het beleid met betrekking tot castratie van varkens is gericht op acceptatie op EU-niveau per 2015 van varkens en vlees van varkens die niet zijn gecastreerd.

3.7.2 Bevoegdheid tot verrichten van ingrepen door de houder

Op grond van artikel 2.9, eerste en tweede lid, van de wet is het verrichten van toegestane ingrepen, al dan niet beroepsmatig, voorbehouden aan dierenartsen en aan daartoe bevoegde paraveterinair. Die laatste groep is niet ten volle toegelaten tot de uitoefening van de diergeneeskunde, maar tot het uitvoeren van bepaalde handelingen, die afhankelijk van de genoten opleiding kunnen variëren.

Het derde lid van artikel 2.9 van de wet biedt de mogelijkheid bij algemene maatregel van bestuur de uitvoering van handelingen, die in beginsel zijn voorbehouden aan de dierenarts of een paraveterinair, tevens aan anderen toe te staan. Op grond van dat artikellid kan bijvoorbeeld worden bepaald dat de houder van het dier anders dan beroepsmatig een bepaalde ingreep bij dat dier mag verrichten.

Die bepalingen over het verrichten van die handelingen door de houder van het dier zijn, omwille van de doelgroepgerichte indeling van de uitvoeringsregelgeving bij de wet, opgenomen in dit besluit. Die indeling leidt er verder toe dat bepalingen die op bepaalde houders van toepassing zijn verspreid door het besluit voorkomen. Zo zijn bepalingen met betrekking tot het verrichten van diergeneeskundige handelingen door houders van varkens opgenomen in het deel van dit besluit dat is gericht tot houders van die dieren.

Een voorbeeld is het verrichten van een ingreep ten behoeve van het toepassen van een diergeneesmiddel. In beginsel is het toepassen van diergeneesmiddelen voorbehouden aan dierenartsen. Echter, sommige diergeneesmiddelen mogen tevens door de houder van een dier worden toegepast. Indien voor het toepassen van die geneesmiddelen een ingreep vereist is is het uitvoeren van die ingreep ook aan de houder van het dier toegestaan.

Voor zover die handelingen zodanig zijn dat zij geen bijzondere vaardigheid of deskundigheid vergen kunnen zij, zonder onaanvaardbaar risico of gevaar voor het dier, door de houder worden verricht. Deze handelingen zijn in dit besluit opgenomen bij de overige bepalingen over die diersoorten of -categorieën.

3.8 Houden van productiedieren

3.8.1 Varkens

3.8.1.1 Algemeen

Hoofdstuk II, titel II, heeft betrekking op het houden van varkens voor productie en voor fokkerij. In deze titel wordt uitvoering gegeven aan richtlijn 2008/120/EG van de Raad van 18 december 2008 tot vaststelling van minimumnormen ter bescherming van varkens. Op grond van artikel 12 van richtlijn 2008/120/EG is het de lidstaten toegestaan om strengere voorschriften toe te passen dan in de richtlijn zijn opgenomen.

De bepalingen uit bijlage I bij richtlijn 2008/120/EG zijn op grond van deze bevoegdheid op aantal onderdelen geconcretiseerd in het voorheen vigerend Varkensbesluit. Ten behoeve van de inzichtelijkheid en de duidelijkheid zijn de betreffende normen, zoals in dat besluit, ook in dit besluit opgenomen. Deze zijn, voornamelijk ten tijde van de totstandkoming van het Varkensbesluit, ontwikkeld in het kader van de Commissie Welzijn varkens op Praktijkbedrijven, waarin overheid, bedrijfsleven en de dierenbescherming waren vertegenwoordigd.

Genoemd worden:

- Artikel 2.18, vierde lid; eisen aan het oppervlak van het dichte gedeelte van de vloer welke bepaling in werking treedt op een bij KB te bepalen tijdstip.
- Het vereiste dat zeugen en gelten ook op bedrijven met minder dan 10 zeugen in groepen dienen te worden gehouden.

Overigens is niet gecontinueerd een nadere invulling in artikel 11, tweede lid, van het voorheen geldende Varkensbesluit omtrent de eis van richtlijn 2008/120/EG dat alle varkens tegelijk moeten kunnen eten. Het doelvoorschrift dat is opgenomen in de richtlijn biedt hetzelfde beschermingsniveau, terwijl ruimte bestaat in de wijze waarop dat niveau door de houder wordt bereikt.

In de Nota dierenwelzijn is ten aanzien van het houden van varkens de inspanning er primair op gericht verhoging van welzijnseisen in het kader van de EU te bewerkstelligen. Daarnaast is het beleid er vooral opgericht door middel van stimuleringsmaatregelen en innovatie verbetering aan te brengen in de houderij-omstandigheden.

In hoofdstuk 2, titel 2, zijn de regels voor het houden van varkens opgenomen.

In hoofdlijn bestaat die titel uit bepalingen over ingrepen die door houders van varkens mogen worden verricht, over de wijze van houden en huisvesten, over de verzorging en het scheiden van biggen van het ouderdier.

Bepalingen met betrekking tot toegestane ingrepen zijn opgenomen in het Besluit diergeneeskundigen. Bepalingen met betrekking tot het verrichten van ingrepen door de houder van een varken zijn opgenomen in hoofdstuk 2, titel 2. Voor een toelichting deze systematiek wordt verwezen naar paragraaf 3.7.

Hieronder wordt ingegaan op de bepalingen voor de huisvesting en verzorging.

3.8.1.2 Huisvesting en verzorging

Varkens zijn van oorsprong dieren die in groepsverband leven. Vanuit welzijnsoogpunt dienen varkens dan ook in groepen te worden gehouden. Dit betreft gespeende varkens, gebruiksvarkens, gelten en zeugen (zonder biggen). Mannelijke varkens worden individueel gehouden.

Binnen een groep varkens is de sociale rangorde stabiel. Wijziging van de groepssamenstelling kan leiden tot langdurige rangordegevechten. Dit veroorzaakt stress en ook soms ernstige verwondingen aan dieren. Uit het oogpunt van dierenwelzijn is het ingevolge artikel 2.21 dan ook niet toegestaan varkens aan eenmaal gevormde groepen toe te voegen.

Groepen dienen binnen een week na het spenen te worden gevormd door varkens uit verschillende tomen samen te voegen. Het vormen van grote groepen gespeende varkens die later uitgesplitst worden in kleinere groepen (gebruiks)varkens, is toegestaan, omdat dit geen onaanvaardbare welzijnsproblemen veroorzaakt.

Ook binnen eenmaal gevormd groepen komt agressie voor. Dit wordt in belangrijke mate veroorzaakt door stress of verveling. Deze agressie kan

worden beperkt door het verstrekken van afleidings- en speelmateriaal. In artikel 2.22 is dan ook de verplichting opgenomen hiern te voorzien. Artikel 2.14, tweede lid, bepaalt dat bij tekenen van ernstige agressie onmiddellijk onderzoek moet plaatsvinden naar de oorzaak daarvan teneinde deze te kunnen wegnemen.

Agressie kan één van de uitzonderingen zijn om varkens tijdelijk individueel af te zonderen van de groep. Artikel 2.15 somt die gevallen op.

Een van die gevallen is bijvoorbeeld het geval waarin dieren ziek zijn of wanneer zij individuele behandeling behoeven om gezondheidsredenen. Uitzonderingen gelden ook met het oog op het werpen en zogen van de biggen een periode individueel te houden.

Zo is het krachtens artikel 2.23 toegestaan een gelt of zeug voor een aaneengesloten periode van ten hoogste zeven dagen buiten de groep te houden. Uiterlijk op de derde dag dat het varken buiten de groep is, dient wel dekking of inseminatie plaats te vinden. Na die dag is het toegestaan om het varken nog vier dagen buiten de groep te houden, omdat zij in die periode nog onrust in de groep kan veroorzaken.

Wat betreft de huisvesting is vanuit het oogpunt van gezondheid en welzijn zowel het vloeroppervlak als de vloeruitvoering van groot belang. Voor de verschillende categorieën van varkens en voor de verschillende vloertypen is in de artikelen 2.17, 2.18 2.20 de minimaal vereiste vloeroppervlakte per varken aangegeven.

Een vloer die geheel uit roostervloer bestaat, geeft een grotere kans op gezondheidsproblemen of gedragsafwijkingen dan een (gedeeltelijk) dichte vloer. De vloer van de stal mag dan ook niet geheel uit roostervloer bestaan. Voor het dichte vloergedeelte wordt ten minste 40% van de totale vloeroppervlakte berekend. Voor de bepaling van de oppervlakte van het dichte deel van de vloer kan de dichte rand van de roostervloer aansluitend op het dichte deel van de vloer worden meegerekend.

In de bestaande varkenshouderijen is voor het huisvesten van gespeende varkens evenwel een type roostervloer beschikbaar dat niet de genoemde gezondheids- en welzijnsproblemen oplevert. Deze vloeren zijn niet vervaardigd van beton maar van kunststof of metaal. Derhalve is in artikel 2.18, eerste lid, voor gespeende varkens een uitzondering op het verbod op volledige roostervloeren gemaakt, met dien verstande dat de vloer niet van

beton mag zijn. Uiteraard gelden ook voor deze roostervloeren de eisen van punt 5 van hoofdstuk I van de bijlage bij richtlijn 2008/120/EG. Omdat de voordelen van volledige roostervloeren voor zogende zeugen met biggen groter zijn dan de nadelen, wordt in ook voor deze varkens een volledige roostervloer toegestaan.

3.8.2 Kalveren

Hoofdstuk II, titel III, afdeling II, heeft betrekking op het houden van kalveren.

In deze afdeling wordt uitvoering gegeven aan richtlijn 2008/119/EG van de Raad van 18 december 2008 tot vaststelling van minimumnormen ter bescherming van kalveren. Op grond van artikel 11 van richtlijn 2008/119/EG is het de lidstaten toegestaan om strengere voorschriften toe te passen dan in de richtlijn zijn opgenomen.

In het voorheen geldende Kalverenbesluit is voor een aantal onderdelen gebruik gemaakt van de bevoegdheid tot het stellen van strengere regels ten opzichte van die in de richtlijn. Dit is toentertijd geschied mede op basis van overleg met het bedrijfsleven.

Genoemd worden:

- a. de verplichting dat het aantal ligboxen van een stal tenminste gelijk is aan het aantal kalveren. Met deze bepaling wordt invulling gegeven aan de eis uit richtlijn 2008/119/EG dat elk kalf zonder problemen moet kunnen rusten.
- b. een nadere invulling van de eis uit de richtlijn voor de breedte van het voerhek.
- c. een uitbreiding ten opzichte van de richtlijn in die zin dat de huisvestingseisen met betrekking tot eenlingboxen ook gelden voor bedrijven met minder dan 6 kalveren
- d. een nadere eis aan de betonvloeren, waarop kalveren mogen worden gehouden, namelijk dat deze stroef dient te zijn. Voorheen werd dit geregeld met een verwijzing naar een NEN-norm.

Omwille van de transparantie is gekozen geen verwijzingen naar de geldende richtlijn normen op te nemen. Waar geen strengere nationale regels gelden is derhalve de gehele Europese norm als zelfstandige bepaling in dit besluit overgenomen.

In de Nota dierenwelzijn is ten aanzien van het houden van kalveren opgenomen dat de overheid per 2009 rubberen matten verplicht zou gaan stellen. Nadien is dat voornemen gewijzigd als gevolg van de motie van Van der Vlies cs. (Kamerstukken II, 28 286, nr. 170). Door WUR-ASG wordt in

opdracht van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit gewerkt aan het opzetten van een praktijkonderzoek teneinde een alternatief vloertype te identificeren dat beter is, in termen van het welzijn van de kalveren, dan de bestaande houten lattenbodem. Alternatieve vloertypen worden vergeleken op de effecten op loop- en ligcomfort, diergezondheid en stalklimaat (bijlage bij Kamerstukken II 28286, nr. 259).

Voorts is besloten aan de hand van de uitkomsten van de welzijnsmonitoring vleeskalveren te bezien of verdergaande maatregelen nodig zijn. Die uitkomsten worden eind 2010 verwacht.

Inhoudelijk gaat het om normen voor huisvesting en verzorging van de dieren.

3.8.3 Legkippen

Gereserveerd in afwachting van de totstandkoming van de lopende wijziging van het Legkippenbesluit

3.8.4 Vleeskuikens

Gereserveerd in afwachting van de totstandkoming van het Vleeskuikenbesluit

3.9 Gezelschapsdieren

3.9.1 Houden van honden aan een ketting of in een ren

In hoofdstuk III, afdeling 2, worden regels gesteld met betrekking tot het vastleggen of in een ren houden van honden. Het op die wijze houden van een hond is in artikel 3.1 ten algemene verboden. Wanneer aan de voorwaarden van artikel 3.2, onderscheidenlijk 3.3, is voldaan is het verbod niet van toepassing.

Met die voorwaarden wordt bescherming geboden aan het dier. Zo zien de eisen die gelden voor het vastleggen van een hond onder meer op de bewegingsruimte die het dier wordt gelaten en op de afmetingen en de indeling van het hok, waartoe het dier toegang moet hebben. Wordt een hond gehouden in een ren, dan worden in artikel 3.3 eisen gesteld aan de constructie en omvang van die ren.

Naast de bepalingen van afdeling 2 van hoofdstuk III gelden uiteraard de algemene eisen artikelen uit 1.5 tot en met 1.7 ook voor het houden van

honden. Daarin is onder meer bepaald dat het verblijf van een hond niet mag bestaan uit materiaal dat schadelijk is voor het dier.

3.9.2 Handel in gezelschapsdieren

Gereserveerd in afwachting van de totstandkoming van het Gezelschapsdierenbesluit.

3.10 Houden van dieren in dierentuinen

Hoofdstuk IV, afdeling I, strekt tot implementatie van richtlijn nr. 1999/22/EG van de Raad van de Europese Unie van 29 maart 1999 betreffende het houden van wilde dieren in dierentuinen (PbEG L 94). Evenals de richtlijn bevat die afdeling houderij- en huisvestingsvoorschriften ter bescherming van de wilde dieren die in dierentuinen worden gehouden. Het besluit voorziet tevens in een implementatie van de voorschriften met betrekking tot de verzorging en veiligheid van de dieren en voorschriften met betrekking tot de belangrijke rol van dierentuinen op het gebied van educatie en bewustmaking van het publiek, wetenschappelijk onderzoek en de bevordering van de instandhouding van de diersoorten.

3.10.1 Evaluatie Dierentuinenbesluit

Bij motie van het lid Ouwehand heeft de Tweede Kamer de regering op 5 juli 2007 verzocht het toen geldende Dierentuinenbesluit te evalueren, met daarbij aandacht voor de functie, de huisvestingseisen en het fok- en transactiebeleid van dierentuinen (Kamerstukken II, 30800 XIV, nr. 121). Die evaluatie is in november 2008 afgerond.

Uit die evaluatie komt het beeld naar voren dat het welzijnsniveau in Nederlandse dierentuinen voldoende tot goed is en dat in de praktijk, op enkele incidenten na, geen misstanden zijn geconstateerd.

Naar aanleiding van die evaluatie is een aantal wijzigingen in de dierentuinenregelgeving aangekondigd (Kamerstukken II, 31700 XIV, nr. 139). Zo is in met het opstellen van de reikwijdtebepaling rekening gehouden met tot op heden verleende vrijstellingen. Die vrijstellingen zijn geïntegreerd in artikel 4.2, tweede lid, van dit besluit, hetgeen de transparantie ten goede komt. Verder worden op basis van de aanbevelingen uit de evaluatie aanvullende eisen gesteld aan de inhoud van het protocol. Het doel van het fokprogramma en de educatiedoelstelling dienen daarin op grond van artikel 4.12, onderdeel c, te worden vermeld.

3.10.2 Begrip dierentuin

Op grond van dit besluit zijn inrichtingen waar levende wilde dieren worden gehouden om gedurende ten minste zeven dagen per jaar te worden tentoongesteld aan publiek vergunningplichtig. Circussen en dierenwinkels vallen niet onder de werkingssfeer van richtlijn 1999/22/EG en zijn niet vergunningplichtig.

3.10.3 Vergunningplicht

Voor het houden van wilde dieren in een dierentuin is op grond van richtlijn 1999/22/EG een vergunning vereist. Uiteraard is die eis, die voorheen in het Dierentuinenbesluit was vervat, ook in dit besluit opgenomen. De voorwaarden waaraan een dierentuin dient te voldoen voordat de vergunning wordt verleend, zijn neergelegd in onderhavig besluit. Dit wijzigingen vormen een voortzetting van het voorheen geldende, met uitzondering van de genoemde wijzigingen ten aanzien van het beleidsprotocol.

Verder wordt aan de exploitant van een dierentuinen een aantal eisen gesteld onder meer met betrekking tot de wijze waarop de dieren worden gehouden, op de verzorging, en op de huisvesting van de dieren.

Uiteraard moet in een inrichting, die niet valt onder de reikwijdte van afdeling 1 van hoofdstuk 4 bij het houden van dieren worden voldaan aan de algemene eisen die in hoofdstuk 1 worden gesteld aan de huisvesting en verzorging van dieren.

Voor het aanbrengen van beperkte wijzigingen bij een vergunde dierentuin is, op basis van het derde lid van artikel 4.2, geen wijziging van de vergunning vereist. In dat geval volstaat een verklaring van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit dat de dierentuinen na betreffende wijziging nog voldoet aan de eisen van dit besluit. Die verklaring wordt afgegeven aan de hand van een melding aan de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van een voorgenomen wijziging.

Naar aanleiding van de reeds genoemde evaluatie van het Dierentuinenbesluit is onderzocht of het achteraf melden van wijzigingen mogelijk kan worden gemaakt. Echter, vanwege de grote diversiteit in inrichtingen die onder de vergunningplicht vallen wordt een dergelijke aanpassing onwenselijk geacht.

3.10.4 Uitzonderingen van de vergunningplicht

De richtlijn biedt de mogelijkheid om bepaalde uitzondering te maken op die vergunningplicht. Van die mogelijkheid is, evenals in het voorheen geldende Dierentuinenbesluit, gebruik gemaakt om een viertal uitzonderingen op de vergunningplicht te creëren.

In de eerste plaats zijn uitgezonderd inrichtingen waar dieren van ten hoogste 10 diersoorten, niet zijnde beschermde inheemse of uitheemse diersoorten, worden gehouden.

In de tweede plaats betreft het kinderboerderijen, hertenkampen en kleine educatieve centra voor zover in die inrichting wilde dieren van ten hoogste tien diersoorten worden gehouden en voor zover de overige dieren in hoofdzaak dieren zijn, van diersoorten die voor productie mogen worden gehouden, genoemd in de bijlage bij dit besluit.

De derde categorie inrichtingen betreft restaurants, hotels, musea, recreatie- en attractieparken waar enkele wilde diersoorten worden gehouden. Het gaat bij deze tweede categorie om inrichtingen waar naast attracties, verblijf- of eetgelegenheden ten hoogste tien beschermde diersoorten worden gehouden, die door het publiek van deze inrichtingen kunnen worden bezichtigd.

De vierde categorie inrichtingen betreft de kleine opvangcentra waar dieren voor ten hoogste 12 maanden worden opgevangen ten behoeve van de verzorging of verpleging en die in het kader van de educatie zijn opengesteld voor publiek.

In de artikelsgewijze toelichting bij artikel 4.2, tweede lid, wordt uitgebreider aandacht besteed aan deze uitzonderingen.

3.10.5 Positie opvangcentra

Opvangcentra waarin dieren langdurig worden opgevangen en die meer dan zeven dagen per jaar opengesteld zijn voor publiek vallen wel onder de reikwijdte van afdeling 1 van hoofdstuk IV.

De eisen in deze afdeling, en de eisen uit richtlijn 1999/22/EG waarop zij zijn gebaseerd, zijn niet primair opgesteld voor toepassing op opvangcentra. Het voldoen aan die eisen sluit dan ook niet altijd aan bij datgene dat van hen, bijvoorbeeld in het kader van een ontheffing op grond van de Flora- en faunawet, in de praktijk wordt verlangd. Zo schrijft artikel 4.10 voor dat zoveel mogelijk informatie wordt verstrekt over de natuurlijke habitat van de getoonde dieren. Opvangcentra hebben geen keuze in de op te vangen

dieren. Zij bieden hulp aan dieren in nood of krijgen de op te vangen dieren aangeboden. Daarom zal niet in alle gevallen de benodigde informatie beschikbaar zijn om aan dit vereiste te voldoen.

Met de Vereniging van opvangcentra van niet-gedomesticeerde dieren is in 2009 gesproken over deze eisen die door opvangcentra, vanwege hun bijzondere positie moeilijk kunnen worden nageleefd. Dat is toegezegd naar aanleiding van de evaluatie van het Dierentuinenbesluit. Dit heeft niet geleid tot aanpassingen in de reikwijdte van het besluit.

In de vergunningverlening en de handhaving van de eisen van dit besluit wordt rekening gehouden met de positie van dit type dierentuin. Uiteraard geldt dit niet voor de eisen die ten behoeve van het welzijn en de gezondheid van de in een dierentuin gehouden dieren zijn gesteld.

Indien inrichtingen de activiteiten van een dierentuin uitoefenen, dienen zij te voldoen aan de eisen die aan dierentuinen worden gesteld vanwege de belangrijke functie met betrekking tot bescherming van dieren, educatie van het publiek en de bevordering van de instandhouding van de diersoorten. In navolging van de richtlijn vallen inrichtingen die niet aan het criterium van de openstelling voor publiek voldoen, circussen en dierenwinkels niet onder de definitie van een dierentuin.

3.10.6 Inspectie

Alvorens een vergunning wordt verleend, gewijzigd of geweigerd vindt er een inspectie plaats bij de dierentuin.

3.10.7 Register van verleende vergunningen

De Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit registreert verleende vergunningen in een openbaar register. Om zowel de handhavinginstanties als belanghebbenden inzicht te geven in de vergunningverlening, is dat register inzichtelijk op de website www.hetInvloket.nl.

3.10.8 Eisen met betrekking tot de huisvesting van de dieren

De eisen met betrekking tot huisvesting vormen een continuering van hetgeen voorheen in het Dierentuinenbesluit was vervat.

Ten tijde van het totstandkomen van dat besluit is gekozen voor een globale formulering van de voorschriften met betrekking tot het houden en huisvesten van wilde dieren in een dierentuin en niet voor voorschriften met specifieke oppervlaktematen en inrichtingseisen per diersoort. De reden hiervoor is het

grote en zeer diverse aantal diersoorten dat in dierentuinen worden gehouden.

Uit de genoemde evaluatie van het Dierentuinenbesluit is naar voren gekomen dat doelvoorschriften een basisniveau voor welzijn, educatie en de instandhouding kunnen van diersoorten garanderen. Verder wordt aangegeven dat "de keuze voor een systeem van open geformuleerde normen daagt dierentuinen meer uit een optimale situatie te creëren dan een stelsel met gesloten normen" (Bijlage bij Kamerstukken II, 31700 XIV, nr. 139, p. 16.). Derhalve worden de bestaande normen in dit besluit gecontinueerd.

Uitgangspunt bij de wijze van houden en huisvesten van de dieren dient het soorteigen gedrag te zijn. Met soorteigen gedrag wordt bedoeld het graven, klimmen, zwemmen, het bouwen van nesten of slaappleatsen etc. Voorgeschreven is dat het soorteigen gedrag van de gehouden dieren wordt gerespecteerd en zoveel mogelijk in stand gehouden.

Dit heeft in de eerste plaats betrekking op de wijze waarop de dieren worden gehouden. Uitgangspunt dient hierbij de sociale levenswijze van de dieren te zijn, dat wil zeggen dat dieren die onder natuurlijke omstandigheden in groepsverband leven, waar mogelijk niet solitair worden gehouden. In de tweede plaats ziet dit voorschrift op een aan de diersoort aangepaste huisvesting. Die huisvesting moet tegemoet komen aan zijn het soorteigen bewegingsgedrag, het klimaat waarin de dieren van nature leven, het soorteigen bioritme, het soorteigen sociale gedrag, het paringsgedrag en het uitscheidingsgedrag. Aan de hand van deze globale normen dient per diersoort nader te worden bepaald welke voorzieningen nodig zijn, om het soorteigen gedrag van het dier zo volledig mogelijk te maken. Op grond van artikel 4.4, tweede lid, worden deze voorwaarden bij de vergunningverlening getoetst.

Met het natuurlijke gedrag wordt eveneens rekening gehouden bij de keuze voor de soort omheining van het verblijf in verband met de veiligheid van de andere dieren en het publiek. Aanvullend op de algemene eisen kunnen de behoeften van het individuele dier andere maatregelen vergen, bijvoorbeeld wanneer een dier zeer agressief is, zwanger is of jongen heeft.

3.10.9 Eisen met betrekking tot de wijze waarop de dieren worden gehouden

De in deze artikelen neergelegde voorschriften met betrekking tot de verzorging van de dieren zien enerzijds op de reguliere verzorging door middel van geschikt voedsel, drinkwater, hygiëne en anderzijds op de

specifieke deskundigheid en verzorging die het houden van bepaalde diersoorten in een dierentuin vereist. Een voorschrift dat ziet op deze specifieke deskundigheid is artikel 10, derde lid, waarin is voorgeschreven dat het toedienen van het voeder is afgestemd op de fysiologische behoeften van de diersoort en de natuurlijke wijze van voedselvergaren stimuleert. Het inspelen op het natuurlijke gedrag bij het verzamelen van voedsel kan meewerken om afwijkend gedrag en stress als gevolg van verveling te voorkomen. Om hieraan op een effectieve en juiste wijze uitvoering te kunnen geven, is specifieke deskundigheid met betrekking tot het natuurlijke gedrag van de diersoort noodzakelijk.

3.10.10 Handhaving

Onderhavig besluit bevat, evenals het voorheen geldende Dierentuinenbesluit, een aantal instrumenten waarmee tegen overtredingen kan worden opgetreden.

Indien blijkt dat een exploitant van een dierentuin niet voldoet aan de verplichtingen die op grond van afdeling I van hoofdstuk IV gelden kan de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit gelasten dat de inrichting geheel of gedeeltelijk wordt gesloten voor publiek. Vervolgens kan de exploitant worden verplicht binnen een termijn tot het aanpassen, verwijderen of aanbrengen van bepaalde voorzieningen.

Indien bij inspectie blijkt dat de exploitant van de dierentuin de specifieke voorzieningen niet binnen de gestelde termijn heeft aangebracht, kan de vergunning worden ingetrokken en wordt overgegaan tot de gehele of gedeeltelijke sluiting van de dierentuin. Indien het zover komt dat een dierentuin waaraan een vergunning is verleend, moet worden gesloten, ligt de zorgplicht voor de dieren primair bij de exploitant van de dierentuin zelf.

In navolging van het bepaalde in de richtlijn ziet Onze Minister er op toe dat de dieren op een passende wijze worden behandeld en worden ondergebracht bij andere dierentuinen of opvangcentra. Gelet op de dubbele normstelling van het besluit kunnen hierbij zowel de strafrechtelijke als de bestuursrechtelijke middelen worden ingezet. Zowel strafrechtelijk als bestuursrechtelijk bestaat de mogelijkheid om analoog aan de procedure die wordt gevolgd bij intrekking van de ontheffing die in het kader artikel 13 van de Flora- en faunawet kan worden verleend voor het onder zich hebben en uitwisselen van bepaalde diersoorten, op te treden. Ingeval van niet-naleving van de voorschriften die zijn verbonden aan de ontheffing of bij niet-naleving van de algemeen geldende voorschriften wordt de ontheffing ingetrokken en

worden de dieren in beslag genomen en ondergebracht in andere dierentuinen en opvangcentra. Een andere mogelijkheid die bij gehele sluiting van een dierentuin meer in de rede ligt, is het plaatsen van een toezichthouder die zolang nog geen passend onderkomen van de dieren voorhanden is, toeziet op de passende behandeling van de dieren en op de sluiting van de dierentuin.

3.11 Transport van dieren

De Europese verordening (EG) nr. 1/2005 van de Raad van de Europese Unie van 22 december 2004 inzake de bescherming van dieren tijdens het vervoer bevat voorschriften met betrekking tot het vervoer van dieren. Nationale regels ter uitvoering van die verordening wordt gesteld bij ministeriële regeling. Artikel 6.4 biedt daarvoor een grondslag.

Het vervoeren van dieren over grote afstanden zorgt voor welzijnsproblemen bij de getransporteerde dieren. Nederland vraagt aandacht voor die problematiek in het kader van een aangekondigde evaluatie van de Europese transportverordening. Het betreft onder meer aandacht voor de reikwijdte van de transportverordening (Kamerstukken II, 28286, nr. 275). De inzet is er verder op gericht de rijtijd in Europees verband te maximeren tot 8 uren (Handelingen 2009-2010, nr. 33, p. 3120).

§ 4: Programma regeldruk

4.1 Regeldruk

Een van de ambities van de Wet dieren is het terugdringen van het aantal regelingen. Dit besluit bundelt het Kalverenbesluit, het Varkensbesluit, het Ingrepenbesluit, het Besluit scheiden van dieren, het besluit ritueel slachten, het besluit doden van dieren, het besluit aanwijzing voor productie te houden dieren, het besluit welzijn productiedieren, het Dierentuinenbesluit en het besluit inzake het houden van waak-en heemhonden.

In de nabije toekomst zullen nog bestaande of in voorbereiding besluiten inzake het houden van melkvee, inzake gezelschapsdieren, inzake identificatie en registratie voor honden, inzake legkippen en inzake vleeskuikens in dit besluit kunnen worden geïncorporeerd.

In de verdere toekomst zullen ook de verschillende regelingen inzake diergezondheid in de systematiek van dit besluit opgaan.

Het aantal besluiten regelingen zal hiermee met 9 worden teruggebracht, op de korte termijn gevolgd door ten minste 4 andere besluiten.

Daarmee is een meer transparant stelsel tot stand gebracht voor de regels omtrent het houden van dieren.

4.2. Administratieve lasten

Voor het beleidsveld opgenomen in dit besluit zijn administratieve lasten geïdentificeerd met betrekking tot de exploitatie van dierentuinen. Deze betreffen de aanvraag van een vergunning voor het houden van een dierentuin, een melding van veranderingen en opzichte van een verleende vergunning en het eventueel begeleiden van een inspectie, bij houden van een register van dieren die in de dierentuin worden gehouden en het meewerken aan inspecties.

Hieronder wordt dit nader toegelicht onder respectievelijk punt d,e en f.

4.3 Nationale koppen

Omwille van het dierenwelzijn zijn in dit besluit nationale koppen gecontinueerd ten opzichte van de EU-regelgeving. Voor varkens en kalveren zijn deze in de betreffende paragrafen geduid.

4.4 Vergunningen

Dit besluit kent één vergunning, de vergunning voor het exploiteren van dierentuinen. Deze vergunning vloeit voort uit de EU-richtlijn terzake en vormt een continuering van een zelfde vergunning uit het voorheen geldende Dierentuinenbesluit.

Evenals in dat Dierentuinenbesluit is van de mogelijkheid uitzondering te maken op de vergunningplicht is gebruik gemaakt voor een viertal gevallen. Voorts is er in voorzien dat voor kleinere wijzigingen met een melding kan worden volstaan.

Ten behoeve van de aanvraag van deze dierentuinvergunning dient door de aanvrager tevens een beleidsprotocol te worden opgesteld zoals bedoeld in artikel 4.4, tweede lid, sub c.

Deze verplichtingen vloeien voort uit de richtlijn. De kosten komen neer op 1328 euro voor de vergunningaanvragen en 633 euro voor de meldingen.

Met betrekking tot het ritueel slachten geldt voor exploitanten van slachtinrichtingen een meldingsplicht. Deze meldingsplicht vormt een continuatie van de voorheen geldende regels. Zij is nodig uit het oogpunt van zowel dierenwelzijn als dier- en volksgezondheid.

4.5. Toezichtslasten

De kosten voor het medewerken aan inspecties van dierentuinen en het inzage gevens in het register zijn gestel op nihil.

4.6 Nalevingskosten

De houder van productiedieren dient een register bij te houden waarin is opgenomen de medische zorg die aan dieren is verstrekt en het aantal sterfgevallen onder dieren. Deze gegevens dienen 3 jaar te worden bewaard.

De houder van een dierentuinvergunning dient een register te voeren met een aantal gegevens omtrent de dieren die in de dierentuin wordt gehouden. Deze verplichting vloeit voort uit de richtlijn en zijn niet gewijzigd ten opzichte van de voorheen geldende situatie. De kosten komen neer op 16.800 euro.

§ 5: Verhouding tot andere regelgeving

5.1 Regels met betrekking tot diergeneeskunde

In § 3 is, onder het kopje "Diergeneeskundige handelingen die door de houder mogen worden verricht" de verhouding uiteengezet tussen de ingrepen, die door middel van het Besluit diergeneeskundigen zijn toegestaan, en de bepalingen over het uitvoeren van ingrepen door de houder van het dier.

5.2 Visserijregelgeving

De visserijregelgeving is in hoofdzaak gericht op het visstandsbeheer. Waar het gaat om gehouden vis, zowel voor productiedoeleinden als anderszins, gelden de regels van dit besluit.

5.3 Milieuregelgeving

Voor de exploitatie van veehouderijbedrijven gelden onverkort de regels in het kader van de Wet milieubeheer.

§ 6: Handhaving

De ambtenaren van de Algemene Inspectiedienst (AID) van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zijn ingevolge [artikel aanwijzing ambtenaren handhaving] voor dieren belast met het toezicht op de naleving van dit besluit. Tevens zijn de ambtenaren van de AID bevoegd tot het opsporen van alle strafbare feiten, waaronder de overtredingen van dit besluit.

§ 7: Artikelsgewijs

Artikel 1.2, eerste lid, onderdeel a,

Een houder van een dier die zich van een dier ontdoet, wil de zorg voor het dier niet langer op zich nemen. Bij het ontdoen van een dier staat het eenzijdig handelen van de houder voorop zonder acht te slaan op de consequenties. Met deze taalkundige duiding van het begrip ontdoen wordt ook in het licht van de zorgplicht jegens dieren, bedoeld in artikel 1.4, altijd onrechtmatig gehandeld.

Alle handelingen die aangeduid kunnen worden als kwaadwillige verlating vallen derhalve onder dit onderdeel. Pregnant voorbeeld hiervan is het in een bos aanbinden van een dier door een houder.

Niet alleen door een daarop gerichte handeling, maar ook door een nalaten kan er sprake zijn van het "zich ontdoen". In een dergelijk geval laat de houder opzettelijk na het dier onder zijn hoede te houden. Een voorbeeld hiervan is het niet sluiten van een deur in de verwachting zich op deze wijze van een dier te kunnen verlossen. Daarbij is van belang dat wanneer er eenmaal een begin van uitvoering is gemaakt met het zich ontdoen het niet meer van belang is dat een andere persoon dan de houder zich alsnog over het dier ontfermt.

Het onderbrengen van een dier bij een dierenasiel valt niet onder dit artikel, aannemende dat het dierenasiel het dier accepteert en in redelijkheid voor het dier kan zorgen. Een situatie die als toestemming kan worden gekwalificeerd. Wordt het dier bij het asiel zonder meer achtergelaten (op de stoep zetten) dan is er wel sprake van een ontdoen als bedoeld in dit artikel.

Eerste lid, onderdeel b,

Het schoppen van een dier heeft geen redelijk doel. Voor vrijwel iedere bekende situatie zijn andere minder ingrijpende methoden beschikbaar om dat doel te bereiken. Naast het voorbeeld genoemd onder 3.3.2 in deze toelichting, kan het ook in de diergeneeskundige praktijk voorkomen dat een dier onmiddellijk op zijn benen moet staan en dat op dat moment geen ander middel voor handen is dan het met schoppen hiertoe te bewegen.

Eerste lid, onderdeel c,

Het zodanig slaan van een dier dat letsel optreedt, dient in geen bekend geval een redelijk doel en benadeelt de gezondheid van het dier. Voor iedere bekende situatie zijn andere minder ingrijpende methoden beschikbaar. De toevoeging "dat dit letsel ten gevolge heeft" houdt niet in dat slaan, zonder dat er sprake is van letsel, toegestaan zou zijn. De norm in artikel 2.1, eerste

lid, van de wet dat het veroorzaken van pijn een redelijk doel moet dienen blijft immers gelden. De in onderdeel c tot uitdrukking gebrachte norm betekent dat het slaan van een dier in ieder geval een vorm van mishandeling is wanneer er letsel optreedt.

Er zijn diverse diersoorten waaronder met name geleedpotigen, zoals insecten en spinnen, die door een slaande beweging gedood plegen te worden. Dit is niet verboden. Voor zover een dier op een toegestane wijze wordt gedood is er dan ook geen sprake van mishandeling.

Eerste lid, onderdeel d,

Er is geen redelijk doel om een dier aan te binden met een stroomvoorziening. Het dier onderwerpen aan een op een onverwacht moment optredende stroomstoot belemmert het dier onnodig in het natuurlijk gedrag op een willekeurig moment. Als de stroomvoorziening bedoeld is om de leefruimte van het betrokken dier beperkt te houden dan zijn er andere meer diervriendelijke methoden beschikbaar, zoals een lange lijn, een veekraal of een ren.

De toepassing van een stroomvoorziening met voorwerpen als in dit artikelonderdeel bedoeld is dan ook altijd disproportioneel. Voor zover een dier op een toegestane wijze wordt gedood, bijvoorbeeld voor de slacht, of wordt onderworpen aan een dierproef is er geen sprake van mishandeling.

Eerste lid, onderdeel e,

De strekking van de bepaling is in de eerste plaats het gebruik van stroombanden te verbieden. De bepaling is echter ruimer dan louter een verbod op het gebruik van stroombanden die thans in de handel zijn. Reden is te voorkomen dat slechts het gebruik van de huidige stroombanden wordt verboden. Het gaat om het gebruik van alle apparatuur te verbieden waarmee door verzending van een signaal waarbij gebruik wordt gemaakt van een frequentie uit het elektromagnetische spectrum, een pijnlijke prikkel aan het dier wordt toegediend. Onder een prikkel wordt iedere soort prikkel verstaan. Dus niet alleen een elektrische prikkel, maar ook brandende, stekende of anderszins pijnlijke prikkels.

Voor zover een dier op een toegestane wijze wordt onderworpen aan een diergeneeskundige handeling, bijvoorbeeld elektroconvulsietherapie, wordt gedood, bijvoorbeeld voor de slacht, of wordt onderworpen aan een dierproef is er geen sprake van mishandeling.

Een andere gelegitimeerde toepassing van apparatuur als bedoeld in dit onderdeel is toegestaan als deze wordt gebruikt om ongewenst gedrag af te

leren. Met name bij honden wordt hiervan gebruikt gemaakt om gebleken agressiviteit af te leren. Dit dient dan onder deskundige begeleiding plaats te vinden.

Normale opvoedkundige training van bijvoorbeeld jonge honden met dergelijke apparatuur is wel aan te merken als dierenmishandeling.

Eerste lid, onderdelen d en e.

Voor zover niet al uit de gebruikte bewoordingen in deze beide onderdelen valt af te leiden geldt dat beide onderdelen niet doelen op het gebruik van bijvoorbeeld schrikdraad. Schrikdraad wordt gebruikt als omheining. De dieren die omheind zijn, zijn dan niet aangebonden. Zij zullen ook niet voorzien zijn van apparatuur als bedoeld in onderdeel e.

eerste lid, onderdeel f,

Het onderwerpen van een dier aan explosieve, bijtende of brandende stoffen dient geen redelijk doel.

Het is bekend dat dieren bij het gebruik van vuurwerk gevaar kunnen lopen. Het normaal gebruik van vuurwerk valt niet onder deze gedraging. De gedraging moet er rechtstreeks op zijn gericht om het dier met de explosieve stof in aanraking te brengen. Uit de gebruikte bewoordingen valt dit af te leiden.

Uitzondering daarop kan bestaan wanneer een dier op een toegestane wijze wordt onderworpen aan een diergeneeskundige handeling, bijvoorbeeld een diergeneesmiddel bedoeld voor ontsmetting, op een toegestane wijze wordt gedood, bijvoorbeeld de toepassing van een daarvoor toegelaten biocide tegen plaagdieren, of wordt onderworpen aan een toegestane dierproef. In deze gevallen is er geen sprake van mishandeling.

Eerste lid, onderdeel g,

Het onderwerpen van een dier aan elektromagnetische of ioniserende straling met voorwerpen die daarvoor niet zijn bedoeld, dient in het algemeen geen redelijk doel. Voorbeelden van dergelijke apparaten zijn magnetrons, zonnepanelen, apparatuur bedoeld voor doorstraling van voedsel en röntgenapparatuur bedoeld voor koffers en andere goederen. Uitzondering daarop kan bestaan wanneer een dier op een toegestane wijze wordt onderworpen aan een diergeneeskundige handeling, bijvoorbeeld een PET-scan (positronemissietomografie), wordt onderworpen aan een toegestane scan voor de beveiliging van een vracht in een vliegtuig, op een toegestane wijze wordt gedood, bijvoorbeeld insecten die worden gedood bij doorstraling van voedsel, of wordt onderworpen aan een toegestane dierproef.

Eerste lid, onderdeel h,

Het weiden van dieren in overstroombaar gebied vergt van de houder extra oplettendheid. Met name in de lente en herfst kunnen stormen, hoogtij en grote rivierafvoer leiden tot het snel onderlopen van uiterwaarden of buitendijks gelegen land. Nalatig gedrag op dit punt leidt tot risico op verdrinking. Bij de handeling in dit onderdeel gaat het derhalve om het verrichten van handelingen of nalaten van handelingen, waarbij redelijkerwijs de zekerheid bestaat op verdrinking van dieren. Het weiden van vee in een weiland dat is omringd door sloten valt daar dan ook niet onder.

Eerste lid, onderdeel i,

Dieren die op slecht beweidbaar land worden geweid, kunnen door hun verblijf ernstige en pijnlijke ziekten en gebreken oplopen. Een weiland moet geschikt zijn voor de dieren die er worden geweid. Daarbij kan de duur van het verblijf een rol spelen. Of het doen beweiden van een slecht beweidbaar land strafwaardig is, hangt samen met de duur van het verblijf. Het enkele dagen doen beweiden van slecht beweidbaar land zal niet direct tot ziekten en gebreken leiden. De lengte van deze periode zal mede afhankelijk zijn van de diersoort. Het doen beweiden van niet beweidbaar land is verboden.

Eerste lid, onderdeel j,

De bepaling is gericht op het gedrag van passagiers, de voerder van het dier of het voertuig en de houder van het dier. Een ieder van deze personen heeft het in zijn macht om de verboden situatie te beëindigen en kan met deze bepaling op zijn verantwoordelijkheid voor het welzijn van het dier worden gewezen.

Enkele voorbeelden van de gedragingen die in dit artikel bedoeld zijn:

- het instappen als passagier in een door een paard getrokken kar, terwijl er gezien de beschikbare trekkracht teveel passagiers in de kar aanwezig zijn, en
- het laten plaatsnemen van een persoon met overgewicht op een in verhouding tot het gewicht van die persoon te kleine pony en het plaatsnemen door de persoon zelf.

Artikel 1.3

In dit artikel wordt bepaald op welke wijze de aanwijzing van te houden dieren plaatsvindt. Bij de beoordeling van diersoorten of diercategorieën worden de criteria bedoeld in het eerste lid, onderdeel b, gehanteerd. Kan een dier van een te beoordelen diersoort of -categorie worden gedomesticeerd, dan worden bij de beoordelen van de vraag of dat dier mag worden gehouden gegevens gebruikt met betrekking tot

Zoals in het algemene deel van deze toelichting is uiteengezet worden in ieder geval de diersoorten en –categoriën aangewezen die zijn aangewezen met artikel 2.1 van onderhavig besluit.

Een beleidsmatige toelichting bij deze criteria is opgenomen in het algemene deel van deze toelichting.

Artikelen 1.4 tot en met 1.7

In dit artikel zijn algemene normen voor verzorging van alle dieren samengebracht.

Degene die het dier verzorgt moet daartoe in staat zijn. Als de houder zelf de verzorger is dan is de houder zelf verplicht de nodige kennis en vaardigheden te verwerven. Basisvoorwaarden voor een goede verzorging zijn voor alle dieren voldoende schoon water en voedsel en voldoende verse lucht of zuurstof.

Van de houder mag worden verwacht dat deze basisvoorwaarden worden vervuld en dat deze het dier bij ziekte of gebrek adequaat verzorgt.

Daaronder hoort ook een goede begeleiding van een dier. Wanneer een houder een dier onder de hoede brengt van een andere persoon is het welzijn van het dier erbij gebaat als die persoon daartoe kennelijk in staat is. Is dat niet het geval dan is er een reële kans dat het dier gevaar loopt op mishandeling door de hoeder of gezondheidsschade door gevaren die de hoeder niet in staat is te voorzien. Zo kan een kind van vier jaar oud niet overzien wat de gevolgen zijn als aan de staart van de te begeleiden hond wordt getrokken. Dit kind kan ook niet gepast optreden om een gevecht te voorkomen als er een andere hond nadert.

Het vierde lid van artikel 1.5 geeft mede uitvoering aan artikel 4, derde lid, onderdeel b, van de Europese overeenkomst tot bescherming van kleine huisdieren.

Artikel 1.8

Het begrip “vissen” is in de Wet dieren niet beperkt tot door de Minister aangewezen vissen, zoals in de Visserijwet 1963 het geval is. Evenals in het Besluit verbod gebruik levend aas, waaruit deze bepaling afkomstig is, is het verbod op het gebruik van levend aas derhalve van toepassing op alle vissen. Daarnaast is het verbod ook van toepassing op het gebruik van amfibieën, reptielen, vogels en zoogdieren als levend aas.

In de zeevisserij wordt in Nederland geen gebruik gemaakt van levend aas. Om die reden wordt het verbod beperkt tot de kust- en binnenwateren. Dit

sluit niet uit dat het verbod alsnog voor de zeevisserij kan worden uitgebreid, mocht op termijn blijken dat ook in de visserij op zee gebruik wordt gemaakt van levend aas.

Artikel 1.9

Op grond van artikel 2.10, eerste lid, van de wet is het verbod om dieren te doden, behoudens in aangewezen gevallen, van toepassing op bij algemene maatregel aangewezen diersoorten of diercategorieën. In dit artikel worden cavia's, muizen, ratten, duiven, honden en katten aangewezen. Dieren behorende tot de genoemde categorieën mogen slechts gedood worden indien sprake is van een in artikel 1.8 genoemd geval.

Artikel 1.10

In deze bepaling worden op grond van artikel 2.10, eerste lid, de gevallen aangewezen waarin het is toegestaan dieren behorende tot de in artikel 1.9 aangewezen diercategorieën te doden. De gevallen zijn aangewezen met het oog op brede toepassing bij alle dieren. Echter, eerst wordt ervaring opgedaan door middel van het aanwijzen van een beperkt aantal diersoorten. Naar aanleiding van opgedane ervaring, of van uitbreiding van de aangewezen diercategorieën kan de lijst met aangewezen gevallen waar nodig worden aangevuld.

Bij het onder a genoemde geval, ter beëindiging of voorkoming van onmiddellijk gevaar voor mens of dier, moet gedacht worden aan noodsituaties waarin direct gehandeld moet worden om een mens of een dier te beschermen.

Het onder b opgenomen geval, ter beëindiging van ondragelijk lijden van het dier, is aan de orde wanneer sprake is van zodanig lijden van het dier dat het te lang zou duren om de gang naar de dierenarts te maken.

Wanneer in Europese of nationale regelgeving het doden van een dier is voorgeschreven, heeft daarbij reeds de afweging plaatsgevonden of het doden in dat geval noodzakelijk is. Deze afweging hoeft in het kader van dit artikel niet opnieuw plaats te vinden. Daarom is het op grond van onderdeel c toegestaan een dier te doden, indien dat doden bij of krachtens enig wettelijk voorschrift of ingevolge een EG-verordening verplichtend is voorgeschreven. In onderdeel d is voorzien in het geval waarin een dierenarts heeft vastgesteld dat het doden in het belang van het dier is. Hierbij is gedacht aan de situatie waarin een dier ernstig ziek is en het dier, door het te doden, een lijdensweg wordt bespaard. Een ander voorbeeld is het dier dat in een asiel geplaatst moet worden, maar waarvan bij voorbaad al zeker is dat het dier zijn verdere leven niet meer uit het asiel zal komen. De constatering dat het

doden in het belang van het dier is, is voorbehouden aan een dierenarts omdat deze over de kennis beschikt die noodzakelijk is om een dergelijke beslissing te kunnen nemen. Dat is ook het geval indien een diergeneeskundige handeling noodzakelijk is, waarvan de houder de kosten niet kan opbrengen.

Van niet te corrigeren gevaarlijke gedragskenmerken, genoemd onder e, is sprake indien door een deskundige is vastgesteld dat het dier een gevaar voor zijn omgeving oplevert. Bovendien moet dit gevaar niet kunnen worden weggenomen door het volgen van cursussen of trainingen met het dier.

Artikel 1.12

De formulering van artikel 1.12 is in overeenstemming met de tekst van verordening , die geldt voor dieren die voor de productie worden gedood. Op alle gehouden dieren is dus voor het doden een gelijkkluidende bepaling over het besparen van vermijdbare pijn, angst of lijden van toepassing.

De verhouding tussen artikel 1.9 van het besluit en artikel 2.1 van de wet, waarin het verbod op dierenmishandeling is opgenomen, kan worden gekenschetst als specialis versus generalis.

Met verordening (EG) Nr. 1099/2009 van de Raad van 24 september 2009 inzake de bescherming van dieren bij het doden zijn regels gesteld over het doden van dieren voor productiedoeleinden. Omdat implementatie van een Europese verordening niet is toegestaan is in hoofdstuk 5 bepaald dat deze nationale bepaling in dat geval niet van toepassing is. De verordening geldt dan rechtstreeks.

Artikel 1.13

Ook bij de formulering van het eerste lid van artikel 1.13 is aangesloten bij de tekst van verordening 1099/2009/EG. Het tweede lid bevat een uitzondering op het eerste lid voor het doden van een dier ter beëindiging of voorkoming van onmiddellijk gevaar voor mens of dier of ter beëindiging van ondraaglijk lijden van een dier.

Artikel 1.14

Met de formulering van artikel 1.9 is zoveel mogelijk aangesloten bij de tekst van verordening 1099/2009/EG. Om die reden wordt gesproken van het doden van dieren en daarmee verband houdende activiteiten. Het vereiste van het bezit van de nodige kennis en vaardigheden om de taken humaan en doeltreffend uit te voeren, zoals opgenomen was in richtlijn 1993/119/EEG van de Raad van de Europese Unie van 22 december 1993 inzake de bescherming van dieren bij het slachten of doden (PbEG L 340), is in

verordening 1099/2009/EG middels een vereiste van vakbekwaamheid tot uitdrukking gebracht. Het vereiste uit de verordening leent zich echter niet voor het doden van andere dieren dan dieren die voor de productie worden gedood. Vandaar dat voor dat gedeelte de formulering uit het Besluit doden van dieren gehandhaafd wordt.

Artikel 1.15

Artikel 1.12 bevat een definitie van voortplantingstechnieken. Bij de vraag of van een voortplantingstechniek sprake is, is niet relevant of het winnen van geslachtsproducten mogelijk met een ander einddoel dan het voortbrengen van nakomelingen geschiedt; in alle gevallen geldt hetgeen in afdeling 7 is bepaald met betrekking tot deze technieken.

De formulering van de begripsbepaling voor voortplantingstechnieken omvat tevens handelingen die bijdragen aan het tot stand brengen van dracht. Een voorbeeld van een dergelijke handeling is het inbrengen van een instrument waarmee de vruchtbaarheid van een dier kan worden beoordeeld.

Artikel 1.18

Het eerste en tweede lid van artikel 1.15 zijn gebaseerd op artikel 2.2, zevende lid, van de wet. De grondslag van artikel 1.15, derde lid, is artikel 2.2, tiende lid, onderdeel c, subonderdeel 2.

Artikel 2.1

Artikel 2.3, eerste lid, verbiedt het gebruiken van dieren voor productie van producten afkomstig van die dieren. Het tweede lid van dat artikel bepaalt dat dat verbod niet van toepassing is op dieren van aangewezen diersoorten of –categorieën. Met onderhavig artikel worden de dieren van de diersoorten en –categorieën, genoemd in de bijlage bij dit besluit aangewezen.

De dieren, die met dit artikel zijn aangewezen worden ingevolge artikel 1.5 van dit besluit aangewezen als dieren die mogen worden gehouden. Het algemeen deel van deze toelichting bevat een toelichting op deze systematiek.

Voorts bevat artikel 4.1 een verwijzing naar de bijlage waarin in dit artikel wordt verwezen. Tengevolge van die bepaling worden dieren van met dit besluit aangewezen diersoorten of –categorieën voor de toepassing van afdeling 1 van hoofdstuk 4 niet geschaard onder het begrip wilde dieren.

Artikelen 2.2 tot en met 2.4

Deze artikelen geven uitvoering aan artikel 4 van richtlijn 98/58/EG voor zover het houden, verzorgen en huisvesten van landbouwhuisdieren betreft. De onderdelen 1 tot en met 4 en 7 tot en met 17 van de bijlage uit de richtlijn zijn overgenomen in de artikelen 3 tot en met 5 van het onderhavige besluit. Bij het overnemen van de onderdelen uit de bijlage van de richtlijn zijn de eisen voor zover mogelijk geconcretiseerd.

Hoofdstuk 1 bevat een aantal algemene verzorgingsnormen die gelden voor houders van alle dieren. Een aantal normen uit richtlijn 98/58/EG is met die normen geïmplementeerd. Dat geldt voor de punten 4, eerste zin, 7, eerste zin, 9, en 12 van de bijlage van die richtlijn.

In de titels 2, 3 en 4 van hoofdstuk 2 zijn voor bepaalde dieren specifieke regels gesteld met betrekking tot de onderwerpen, waarop deze artikelen en de artikelen 1.6 tot en met 1.8 betrekking hebben. Die bepalingen, waarvan artikel 2.19 een voorbeeld is, vormen een specialis ten opzichte van deze artikelen en de artikelen 1.6 tot en met 1.8.

Artikel 2.10

Het verwijderen van een deel van de staart bij biggen tot de leeftijd van vier dagen mag ingevolge artikel 2.1, eerste lid, onderdeel m, van het Besluit diergeneeskunde alleen worden uitgevoerd indien blijkt dat zich op het bedrijf staartverwondingen voordoen als die ingreep niet wordt toegepast. Op grond van artikel 2.18a, onderdeel g, mag die ingreep ook door de houder van het dier worden uitgevoerd. Daarvoor gelden dezelfde algemene beperkingen. Ook de houder mag de ingreep derhalve slechts uitvoeren als blijkt dat zich staartverwondingen voordoen bij het achterwege blijven van die ingreep. Op grond van punt 8 van hoofdstuk 1, bijlage 1, bij richtlijn 2008/120/EG zijn ingrepen verboden die geen therapeutisch of diagnostisch doel dienen en geen verband houden met het merken van varkens, en beschadiging of verlies van een gevoelig deel van het lichaam of een wijziging van de botstructuur tot gevolg hebben, behoudens enkele uitzonderingen. In artikel 2.35, eerste lid, onderdelen a, c, f en g, is gebruik gemaakt van de mogelijkheid om een aantal van deze ingrepen toe te staan. Daarnaast is het toegestaan om varkens te merken overeenkomstig de in de onderdelen b, d, en e genoemde methoden.

Artikel 2.9

De in dit artikel opgenomen begripsbepalingen zijn in overeenstemming met die van artikel 2 van richtlijn 120/2008/EG met dien verstande dat ter wille van de duidelijkheid enkele vereenvoudigingen zijn aangebracht.

Uitgaande van het onderscheid tussen gelt (vrouwelijk geslachtsrijp varken voor de eerste worp) en zeug (vrouwelijk geslachtsrijp varken na de eerste worp), kan in de productiecycclus van het vrouwelijk varken een aantal stadia worden onderscheiden: het stadium van achtereenvolgens gelt, guste zeug, drachtige zeug en zogende zeug. De guste en drachtige zeugen vallen onder het verzamelbegrip "zeugen zonder biggen", en de zogende zeug wordt ook wel aangeduid als "zeug met biggen".

Het onderscheid tussen die categorieën is voor de onderhavige afdeling slechts van belang voor zover dit leidt tot een verschil in voorschriften omtrent de wijze waarop de betreffende varkens moeten worden gehouden, gehuisvest of verzorgd. Gelet hierop is geen aparte definitie opgenomen van guste of drachtige zeug. Wat een drachtige zeug is spreekt voor zich en voor guste zeugen is noch in richtlijn 120/2008/EG, noch in de onderhavige afdeling een apart regime opgenomen.

In onderdeel c is een beer gedefinieerd als een geslachtsrijp varken van het mannelijk geslacht dat kennelijk bestemd is voor de fokkerij. Voor de grens voor "volwassen" wordt in onderdeel d een leeftijd van 18 maanden aangehouden, aangezien beren op deze leeftijd al grotendeels zijn uitgegroeid.

Bij de definitie van "spenen" is rekening gehouden met de gevallen waarin biggen van wie de eigen moeder te weinig melk heeft, bij een andere zeug worden geplaatst.

Het begrip "stal" heeft betrekking op de gehele ruimte waar varkens in worden gehouden en niet op de voor de varkens beschikbare (netto-)ruimte. Daarom wordt in het hele besluit de netto-ruimte voor varkens aangeduid met de termen "beschikbaar" of "beschikken".

Artikel 2.11

In afdeling I, paragraaf 1, van dit hoofdstuk zijn algemene huisvestings- en verzorgingsnormen opgenomen voor dieren die voor productie worden gehouden. Omdat een aantal van deze normen voor varkens reeds zijn neergelegd in de onderhavige afdeling, worden in dit artikel de normen die het betreft niet van toepassing verklaard op het houden, huisvesten en verzorgen van varkens.

Artikel 2.13

Het tweede en derde lid van artikel 2.13 betreffen een inperking en een concretisering van het bepaalde in hoofdstuk II, onder D, van de bijlage bij

richtlijn 2008/120/EG, waar wordt bepaald dat "zo weinig mogelijk" varkens aan de groepen mogen worden toegevoegd en de vorming van groepen gespeende varkens "zo spoedig mogelijk" na het spenen dient te geschieden.

Artikel 2.14

Bij maatregelen om agressie tegen te gaan als bedoeld in artikel 2.14, eerste lid, kan onder meer worden gedacht aan de vloerbedekkende materialen zoals stro, hooi, zaagsel of de speelmaterialen.

Artikel 2.15

Voor bepaalde activiteiten kan het noodzakelijk zijn het varken af te zonderen van de groep. Artikel 2.15, eerste lid, onderdeel c, bevat een limitatieve opsomming van de situaties waarin gespeende varkens, gebruiksvarkens, gelten of zeugen tijdelijk afgezonderd mogen worden; de subonderdelen 1 tot en met 3 spreken voor zich. Subonderdeel 4 (voeropname) is opgenomen opdat voorkomen kan worden dat een varken door een ander varken van het voer wordt verjaagd. Gedurende het reinigen van een stal kan het nodig zijn om de varkens tijdelijk apart te zetten om de betreffende werkzaamheden niet onnodig te vertragen; onderdeel e biedt die mogelijkheid. Bij tijdelijke afzondering geldt op grond van het tweede lid het vereiste dat de varkens over voldoende ruimte moeten beschikken om zich te kunnen omdraaien, tenzij specifiek veterinaire advies anders luidt.

Artikelen 2.16, 2.23, 2.25, 2.27 en 2.29

De artikelen 2.16, 2.23, 2.25, 2.27 en 2.29 betreffen rechtstreekse implementatie van richtlijn 2008/120/EG.

Artikel 2.16

Artikel 2.16 betreft implementatie van een drietal eisen uit hoofdstuk I, punt 3, van bijlage 1 bij richtlijn 2008/120/EG, met betrekking tot de stalinrichting die op alle varkens van toepassing zijn. Varkens moeten toegang hebben tot een schone, comfortabele ruimte met adequate waterafvoer, waar alle varkens tegelijk kunnen liggen, ze moeten kunnen rusten en ongehinderd kunnen opstaan en andere varkens kunnen zien.

Artikelen 2.17 en 2.18

Voor zover de artikelen 2.17 en 2.18 niet rechtstreeks implementatie van richtlijn 2008/120/EG betreffen, zij verwezen naar het algemene gedeelte van deze toelichting over varkens.

Artikel 2.19

Met de lengte van de voerligbox die in het derde lid van artikel 2.19 is opgenomen wordt verzekerd dat elk varken zonder probleem kan liggen, rusten en opstaan zoals voorgeschreven in artikel 2.16. Artikel 2.19, derde lid, betreft dus een nadere concretisering van die bepaling.

Het vierde en het vijfde lid van artikel 2.19 betreffen implementatie van onderdeel B, punt 3, van hoofdstuk II respectievelijk onderdeel B, punt 5, van hoofdstuk II van de richtlijn.

Artikel 2.20

In het eerste lid van artikel 2.20 is ter implementatie van onderdeel A, eerste alinea, van de bijlage bij richtlijn 2008/120/EG opgenomen dat een beer op zodanige wijze wordt gehuisvest dat hij zich kan omdraaien en de andere varkens kan horen en ruiken.

Op grond het tweede lid dienen de niet-volwassen beren te beschikken over een hok van ten minste 4 m² indien zij jonger zijn dan 12 maanden, of ten minste 5 m² indien zij 12 maanden of ouder en jonger dan 18 maanden zijn. Deze eisen zijn een uitwerking van de algemene norm uit de richtlijn dat een beer zich moet kunnen omdraaien. Genoemde bepalingen laten derhalve onverlet dat een beer zich altijd – ongeacht zijn leeftijd – moet kunnen omdraaien. Voorts blijft gelden dat, indien het hok waarin een beer wordt gehouden tevens als dekhok wordt gebruikt, het hok een vloeroppervlakte van ten minste 7 m² moet hebben. Op grond van het derde lid van artikel 2.28 dient deze oppervlakte vrij beschikbaar te zijn. Volwassen beren moeten ingevolge onderdeel A, eerste alinea van de bijlage bij de richtlijn de beschikking hebben over een hok met een vloeroppervlakte van ten minste 6 m². Deze eis is opgenomen in artikel 2.20, tweede lid, onderdeel c.

Artikel 2.21

Bij dichte vloeren is het ter wille van de gierafvoer gewenst dat er wel openingen in de vloer zitten. Artikel 2.21 geeft aan dat dergelijke vloeren niettemin als dicht worden beschouwd, indien de openingen zodanig zijn dat de varkens er geen hinder van ondervinden. Daartoe worden eisen gesteld aan de omvang van de openingen.

Artikel 2.22

In het eerste lid van artikel 2.22 is punt 4 van hoofdstuk 1, bijlage 1, bij richtlijn 2008/120/EG geïmplementeerd, op grond waarvan varkens permanent over voldoende onderzoeks- en speelmateriaal moeten kunnen beschikken. Daarbij zijn de voorbeelden van materialen uit de richtlijn overgenomen. Het is ook toegestaan om ander materiaal te gebruiken dat geschikt is als onderzoeks- en speelmateriaal.

Ter verbetering van het welzijn van de zeug en de biggen dient de dichte vloer van een stal bestemd voor een zogende zeug met biggen te zijn voorzien van een rubber mat of strooisel. Dit geldt eveneens voor beren, waarvoor in het onderhavige artikel de aard van dit strooisel nader wordt aangegeven. In het vierde lid is geregeld dat biggen bovendien moeten kunnen beschikken over een rubber mat.

Artikel 2.24

In hoofdstuk 1, bijlage 1, bij richtlijn 2008/120/EG wordt in punt 6 bepaald dat varkens in groepshokken allemaal tegelijk moeten kunnen eten indien gebruik wordt gemaakt van ad libitum voeding of een automatisch voedersysteem. Teneinde misverstanden over de daarvoor benodigde ruimte te voorkomen, wordt in artikel 2.24 bepaald dat de lengte van de rechte voertrog ten minste 30 cm per geslachtsrijp varken bedraagt.

Artikel 2.30

Omdat in de regelgeving voor vleeskalveren onderscheid wordt gemaakt tussen vleeskalveren en vleesstierkalveren, is voor deze categorieën in artikel 2.30 een aparte definitie opgenomen. Met betrekking tot de begripsomschrijving van "stal" zij vermeld dat hieronder de hele stal wordt begrepen, dus met inbegrip van de gangpaden en de bewegingsruimte voor de verzorging van de dieren. Om misverstanden te voorkomen is in de artikelen waarin normen worden gegeven voor de netto-ruimte waarover de dieren moeten beschikken telkens de term "beschikken" of "beschikbaar" gebruikt.

Artikel 2.42

In afdeling I, paragraaf 1, van dit hoofdstuk zijn algemene huisvestings- en verzorgingsnormen opgenomen voor dieren die voor productie worden gehouden. Omdat een aantal van deze normen voor kalveren reeds zijn neergelegd in de onderhavige afdeling, worden in het eerste lid van dit artikel de normen die het betreft niet van toepassing verklaard op het houden, huisvesten en verzorgen van kalveren.

In het tweede lid van artikel 2.32 is overeenkomstig artikel 3, eerste lid, tweede alinea, onderdeel b, van richtlijn 2008/119/EG opgenomen dat enkele bepalingen van deze afdeling niet van toepassing is op kalveren die nog door hun moeder worden gezoogd. Dit betreft de artikelen 2.34 en 2.35.

Artikelen 2.33 tot en met 2.35, 2.38, 2.41, 2.43 tot en met 2.47 en 2.50

De artikelen 2.33 tot en met 2.35, 2.38, 2.41, 2.43 tot en met 2.47 en 2.50 strekken tot rechtstreekse implementatie van onderdelen van richtlijn 2008/119/EG en bijlage I bij die richtlijn.

Op grond van punt 8 van bijlage I, geïmplementeerd met artikel 2.41, eerste lid, is het verboden kalveren aan te binden. Dit verbod geldt niet voor kalveren in groepshokken, die gedurende ten hoogste één uur mogen worden aangeboden tijdens het voederen van melk of een melkvervangend preparaat. Onder aanbinden wordt niet verstaan het door middel van een klaphek fixeren van kalveren tijdens het voeren.

De maten die genoemd worden in artikel 2.35, eerste lid, vloeien rechtstreeks voort uit artikel 3, eerste lid, onderdeel a, van de richtlijn. Dit voorschrift geldt voor alle eenlingboxen waarin kalveren worden gehuisvest; zowel voor de boxen waarin kalveren tot en met de leeftijd van 8 weken mogen worden gehuisvest als voor boxen waarin kalveren in verband met hun gezondheid of gedrag worden gehuisvest.

Artikel 2.44, derde lid, betreft implementatie van punt 11 van bijlage I. Daarin is bepaald dat het voer van kalveren voldoende ijzer moet bevatten om een gemiddeld hemoglobinegehalte van ten minste 4,5 mmol/l te bereiken. Hiermee wordt beoogd bloedarmoede tegen te gaan en de gezondheid en het welzijn van de kalveren te verbeteren. Het gemiddeld hemoglobinegehalte wordt berekend over de hele koppel kalveren. Onder koppel wordt in dit verband verstaan een groep kalveren van dezelfde leeftijd die tegelijk is opgezet. Het gemiddeld hemoglobinegehalte van ten minste 4,5 mmol/l is in het kader van dit besluit van toepassing op kalveren tot de leeftijd van ten hoogste zes maanden. Hiermee wordt voorkomen dat het dier tijdens zijn laatste levensfase – bijvoorbeeld met het oog op de kleur van het kalfsvlees – onvoldoende ijzer krijgt.

Artikel 2.44

Het eerste lid van artikel 2.36 betreft implementatie van punt 7 van bijlage 1 bij richtlijn 2008/119/EG. Teneinde overbezetting van stallen met een ligboxensysteem te voorkomen, wordt in het tweede lid in aanvulling op het eerste lid de eis gesteld dat er evenveel ligboxen als kalveren in de stal moeten zijn.

Artikel 2.45

Punt 12 van bijlage 1 bij richtlijn 2008/119/EG stelt onder meer eisen aan de voedersystemen. Ter implementatie van deze eisen is in het eerste lid opgenomen dat kalveren die niet ad libitum worden gevoed, allemaal tegelijk moeten kunnen eten. Als uitwerking van die eis is in het tweede lid opgenomen dat kalveren in die gevallen moeten beschikken over een

voerhekbreedte van ten minste 0,40 m per kalf. In stallen waarin kalveren door middel van voorraadvoeding (ad libitum) worden gevoed, moeten zij op grond van het derde lid kunnen beschikken over ten minste één eetplaats per drie kalveren. Deze invulling van de eis uit de richtlijn is nodig om onrust te voorkomen. Voor de duidelijkheid zij hier vermeld dat automatische voedersystemen niet onder het begrip "voorraadvoeding" vallen.

Artikel 2.47

Met het eerste lid van artikel 2.39 wordt de eis uit punt 10 van bijlage 1 bij richtlijn 2008/119/EG geïmplementeerd dat de ligruimte van een stal comfortabel en zindelijk is, beschikt over een behoorlijke afvoer en niet schadelijk is voor de kalveren. Dit kan uiteraard ook de vloer van de eenlingbox of de ligbox zijn.

Het tweede lid betreft implementatie van een ander onderdeel van punt 10 van bijlage 1. Op grond van deze bepalingen dient voor de vloer van de stal van kalveren die jonger zijn dan twee weken voorzien te zijn van adequaat strooisel.

In het derde lid wordt nader invulling gegeven aan de eis uit het eerste lid. Op grond van deze bepaling moet de ligvloer van kalveren, met uitzondering voor kalveren ouder dan twee maanden, zijn ingestrooid of zijn voorzien van een kunststof mat, houten lattenrooster of rubber toplaag. Reden voor de uitzondering is dat voor deze kalveren geen volwaardig alternatief voor betonroostervloeren bestaat.

Uitgangspunt van het onderhavige artikel is verder dat alle kalveren gelijktijdig moeten kunnen liggen. Dit betekent dat in stalsystemen waarin de kalveren niet zijn aangebonden of in eenlingboxen zijn gehuisvest elk kalf moet kunnen beschikken over een minimumoppervlakte van de vloer die voldoet aan de in het vierde lid gestelde eisen. Hiertoe zijn per leeftijdscategorie oppervlakenormen vastgesteld.

Artikel 2.40

Dit artikel betreft implementatie van punt 5 van bijlage I bij richtlijn 2008/119/EG en geeft een nadere invulling van deze normen. Voor stallen waarin andere kalveren dan vleeskalveren worden gehouden geldt dat de wand of het dak voor ten minste 5% van de vloeroppervlakte van de stal uit lichtdoorlatend materiaal moet bestaan. Gelet op historische ontwikkeling van de vleeskalverhouderijen is deze eis voor dat type houderij te streng. Voor deze houderijen geldt daarom de eis dat minimaal 2% van de vloeroppervlakte uit lichtdoorlatend materiaal moet bestaan.

Artikel 2.47

In punt 6 van bijlage 1 bij richtlijn 2008/119/EG is bepaald dat zieke en gewonde kalveren zo nodig moeten kunnen worden afgezonderd. In het onderhavige artikel is deze norm nader ingevuld door de eis dat de daarvoor bestemde ruimte ten minste plaats moet bieden aan 1% van het aantal gehouden kalveren met een ondergrens van één kalf. Deze ruimte kan onderdeel uitmaken van de gewone stal.

Titel IV: Houden van pluimvee voor productie

Legkippen

Gereserveerd in afwachting van de totstandkoming van de lopende wijziging van het Legkippenbesluit

Vleeskuikens

Gereserveerd in afwachting van de totstandkoming van het Vleeskuikenbesluit

Artikel 3.1

Op grond van dit artikel is het verboden honden vast te leggen of in een ren te houden. Die wijze van houden is enkel toegestaan indien wordt voldaan aan de artikelen 3.2, onderscheidelijk, 3.3.

In het tweede lid is bepaald dat dat verbod niet van toepassing is indien een hond incidenteel vast wordt gelegd, of in een ren wordt gehouden.

Artikel 3.2

In dit artikel is bepaald aan welke voorwaarden een houder van een hond moet voldoen, wil hij het dier aan vastleggen aan een ketting of een ander bevestigingsmiddel.

Artikel 4.1

Dierentuin

Artikel 2 van richtlijn 1999/22/EG bepaalt de reikwijdte van die richtlijn. De regels die ter implementatie van die richtlijn worden gesteld moeten ingevolge dat artikel van toepassing zijn op "inrichtingen waar levende dieren van wilde diersoorten worden gehouden om te worden tentoongesteld aan het publiek gedurende ten minste zeven dagen per jaar, met uitzondering van circussen en dierenwinkels".

De begripsbepaling voor "dierentuin" bepaalt de reikwijdte van afdeling I van hoofdstuk IV. Dat begrip wordt richtlijnconform gehanteerd.

In dit besluit is gebruik gemaakt van de mogelijkheid die de richtlijn biedt om inrichtingen uit te zonderen, omdat zij geen aanzienlijk aantal dieren of diersoorten aan het publiek tentoonstellen. Inrichtingen waar maximaal 10 diersoorten worden gehouden, worden niet aangemerkt als een dierentuin, indien het geen diersoorten betreft die op grond van de artikelen 4 en 5 van de Flora- en faunawet zijn aangewezen als beschermde inheemse of uitheemse diersoorten. Inrichtingen die voor deze uitzondering in aanmerking komen, zijn bijvoorbeeld kinderboerderijen, hertenkampen, inrichtingen die beschikken over een aquarium, etc.

Wilde dieren

In artikel 2 van de richtlijn wordt, in de begripsbepaling voor het begrip "dierentuin" het begrip "wilde diersoorten" gehanteerd. Onder wilde diersoorten wordt in het besluit verstaan alle in het wild levende diersoorten, met uitzondering van in de bijlage aangewezen diersoorten van in Nederland te houden dieren met het oog op de productie van van die dieren afkomstige producten. Met betrekking tot de diersoorten die voorkomen op de lijst voor productie te houden diersoorten is de afweging reeds gemaakt dat deze diersoorten uit welzijnsoogpunt op aanvaardbare wijze voor de productie kunnen worden gehouden.

Verder zijn honden en katten van het begrip "wilde dieren" uitgezonderd. Deze diersoorten worden door de mens als gezelschapsdier gehouden en zijn dermate gewend aan het leven in "gevangenschap" dat zij hun gedrag daarop hebben aangepast. Hoewel slangen en andere reptielen ook wel als gezelschapsdier worden gehouden, worden deze dieren in het onderhavige besluit niet aangemerkt als gezelschapsdier dat dient te worden uitgezonderd van de definitie wilde diersoort. Onder dierentuin wordt in onderhavig besluit verstaan een permanente inrichting waar levende dieren van wilde diersoorten worden gehouden om te worden tentoongesteld aan het publiek gedurende ten minste zeven dagen per jaar. Deze aan de richtlijn ontleende definitie is ruim, zodat ook andere inrichtingen met een vergelijkbare functie en doel hieronder vallen. Hierbij kan worden gedacht aan opvangcentra die al dan niet op afspraak bezoekers toelaten of waar periodieke rondleidingen worden gegeven.

Artikel 4.2

Eerste lid

Met het eerste lid van dit artikel wordt een vergunningplicht ingesteld voor het exploiteren van een dierentuin. Een exploitant van een dierentuin kan een dergelijke vergunning aanvragen bij de Minister van Landbouw, Natuur en

Voedselkwaliteit. Aan een vergunning kunnen ingevolge artikel 7.5 van de wet voorschriften en beperkingen worden verbonden.

Tweede lid

In het tweede lid van dit artikel wordt een viertal typen inrichten uitgezonderd van de vergunningplicht van het eerste lid. Dit heeft tot gevolg dat een aantal typen inrichtingen, die wel onder het begrip "dierentuin" vallen, niet gehouden zijn aan de in die afdeling vervatte regels.

In de eerste plaats zijn uitgezonderd inrichtingen waar ten hoogste 10 diersoorten, niet zijnde diersoort, aangewezen op grond van artikel 4 of 5 van de Flora- en Faunawet, worden gehouden. In de tweede plaats betreft het inrichtingen waar behalve wilde dieren van ten hoogste tien diersoorten in hoofdzaak dieren worden gehouden van diersoorten, die mogen worden gehouden voor productie. De derde categorie inrichtingen betreft inrichtingen waar naast attracties, verblijf- of eetgelegenheden enkele beschermde diersoorten worden gehouden, die door het publiek van deze inrichtingen kunnen worden bezichtigd. Het tonen van deze diersoorten is voor deze inrichtingen van ondergeschikt belang en levert de inrichtingen geen direct economisch gewin op. De vierde categorie betreft inrichtingen waar dieren voor ten hoogste 12 maanden worden opgevangen ten behoeve van de verzorging of verpleging. Bij deze inrichtingen is het aantal dieren niet relevant.

Voor uitgebreide uitleg van de werking van deze systematiek, in samenhang met het begrip "dierentuin" in artikel 4.1, wordt verwezen naar het onderdeel "Houden van dieren voor vertoning" in het algemene deel van deze toelichting.

In het derde lid is bepaald dat de vergunning ook ziet op veranderingen van een dierentuin die na de vergunningverlening plaatsvinden en derhalve niet zijn onderworpen aan een inspectie. Voorwaarde hierbij is dat in de eerste plaats de veranderingen door de reeds verleende vergunning worden gedekt en dat de vergunning niet behoeft te worden gewijzigd. In de tweede plaats dient het voornemen tot de verandering aan Onze Minister te worden gemeld en ten slotte dient de vergunninghouder een schriftelijke bevestiging te hebben ontvangen inhoudende dat de verandering kan plaatsvinden onder de huidige vergunning. Onder een verandering kan worden verstaan een wijziging of uitbreiding van een dierentuin. Met een verandering wordt niet bedoeld iedere mutatie die zich door bijvoorbeeld geboorte of sterfte van een dier voordoet.

Artikel 4.4

Alvorens Onze Minister op een vergunningaanvraag beslist wordt de desbetreffende dierentuin geïnspecteerd. Tijdens deze visitatie wordt de dierentuin getoetst aan de voorschriften van het besluit. Ten behoeve van het besluit op de vergunningaanvraag stelt de visitatiecommissie een verslag op van de bevindingen. Indien de visitatiecommissie constateert dat een dierentuin niet voldoet aan de voorschriften, kan Onze Minister besluiten toch een vergunning te verlenen, waaraan voorschriften kunnen worden verbonden die de exploitant van een dierentuin verplichten om binnen een bepaalde termijn specifieke voorzieningen aan te brengen.

Het tweede lid van dit artikel bevat de criteria, op grond waarvan wordt bepaald of een vergunning wordt verleend. Hierin zijn opgenomen de eisen uit richtlijn 1999/22/EG waaraan de exploitant van een dierentuin voorafgaand aan het houden van dieren in een dierentuin moet voldoen. Bij een positieve beslissing op een vergunningaanvraag wordt een vergunning verleend voor het exploiteren van een dierentuin conform de vergunning. Derhalve moet een exploitant ook na vergunningverlening aan die eisen blijven voldoen.

Artikel 4.5

Ingevolge richtlijn 1999/22/EG houden lidstaten een register bij van de aan dierentuinen verleende vergunningen. Deze bepaling heeft haar grondslag in artikel 2.16, eerste lid, in samenhang met artikel 7.1, van de wet.

Artikelen 4.6 tot en met 4.8

In deze artikelen worden voorwaarden gesteld waaraan een dierentuin moet voldoen, vanaf het moment van vergunningverlening.

Artikel 4.9

Op grond van artikel 3 van richtlijn 1999/22/EG is een exploitant van een dierentuin verplicht een register bij te houden van de gehouden dieren. Met deze bepaling is dat artikel geïmplementeerd. In het eerste lid worden nadere eisen gesteld aan de inhoud van het register.

Het tweede lid geeft invulling aan de verplichting, die de richtlijn stelt, om het register bij te werken.

Artikel 4.11

Op grond van dit artikel is de exploitant van een dierentuin gehouden zich er bij verkoop of uitwisseling van dieren een uit die dierentuin afkomstig dier van

te verzekeren dat in de ontvangende partij voldoet aan de regels van deze afdeling, met betrekking tot verzorging, houden en huisvesting.

Artikel 4.12

In de evaluatie van het Dierentuinenbesluit is naar voren gekomen dat meer het doel van het fokprogramma in bepaalde gevallen explicitering behoeft in het protocol. In het kader van die evaluatie is een aanbeveling gedaan om de dierentuinenregelgeving op dit onderdeel aan te passen. Met onderdeel c van dit artikel wordt die aanbeveling uitgevoerd.

Artikel 4.13

Dit artikel biedt de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit de mogelijkheid maatregelen te treffen indien een dierentuin niet voldoet aan de voorschriften die worden gesteld in deze afdeling. Het kan bijvoorbeeld gaan om het ontbreken van een vergunning, of om gevallen waarin de huisvesting of verzorging niet voldoet aan de voorschriften van dit besluit. Die maatregel kunnen derhalve ook worden genomen indien niet is voldaan aan de algemene verzorgings en huisvestingsnormen, die zijn gesteld in de artikelen 1.6 tot en met 1.8.

Artikel 5.3

Omdat de regelgeving met betrekking tot het doden en daarmee verband houdende activiteiten van dieren die worden gehouden voor de productie van levensmiddelen, wol, huiden, pelzen of andere producten zijn neergelegd in verordening Nr. 1099/2009/EG worden de algemene regels over het doden van dieren van afdeling 5 van hoofdstuk 1 in deze bepaling niet van toepassing verklaard op die dieren. Een uitzondering wordt gemaakt over pluimvee en lagomorfen die door hun eigenaar buiten het slachthuis voor eigen consumptie worden gedood, omdat de verordening hierop niet van toepassing is. Voor het bedrijfsmatig doden van die dieren geldt het afdeling 5 van hoofdstuk 1, op basis van het eerste lid van dit artikel, wel.

Er zijn nog een aantal gevallen waarop de verordening niet van toepassing is. Voor het doden van dieren tijdens sportieve en culturele evenementen is in dit besluit geen voorziening getroffen, omdat het op grond van 2.14 van de wet niet is toegestaan dieren aan dierengevechten te laten deelnemen. Ook het doden van dieren tijdens de jacht hoeft niet te worden geregeld in deze bepaling, omdat de wet geen grondslag biedt voor het stellen van regels over andere dan gehouden dieren.

Artikel 5.4

In deze bepaling wordt gebruik gemaakt van de mogelijkheid die verordening 1099/2009/EG biedt om toe te staan dat dieren in een slachthuis gedood worden zonder voorafgaande bedwelming indien dat wordt voorgeschreven door religieuze riten.

Artikel 5.5

Op grond van dit artikel is de exploitant van een inrichting verplicht voorafgaand aan het doden daarvan melding te doen aan de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Op grond van artikel 7.6 worden in dat artikel bedoelde inrichtingen 6 geacht een dergelijke melding te hebben gedaan.

Met het derde lid is bepaald dat een herhaalde melding moet worden gedaan indien het doden met meer dan een jaar wordt onderbroken.

Artikel 5.6

Met het eerste lid van dit artikel is bepaald dat keuringsarts of keurmeester in het belang van het te doden dier aanwijzingen kan geven. Deze bevoegdheid is nodig omdat het ritueel slachten niet geautomatiseerd, doch grotendeels handmatig plaatsvindt. Een directe vorm van invloed van de toezichthouder op de verrichtingen is daarom gewenst. De aanwijzingsbevoegdheid heeft niet slechts betrekking op het slachtproces in enge zin, doch tevens ook op de organisatie daarvan, voor zover daardoor een juiste gang van zaken tijdens het slachtproces kan worden beïnvloed. Hierbij moet gedacht worden aan het aantal personen dat een slachtinrichting wenst in te schakelen bij het slachtproces, maar ook bijvoorbeeld aan de wijze waarop het aanbieden van dieren gedurende het islamitisch offerfeest geschiedt.

Met het derde lid wordt het aantal toeschouwers bij het doden beperkt. Die beperking wordt nodig geacht om een ordentelijke gang van zaken tijdens het dodingsproces te garanderen. Om toch tegemoet te komen aan de bij veel aanbieders van slachtdieren levende wens om getuige te kunnen zijn van het ritueel slachten, is bepaald dat ten hoogste één toeschouwer daarbij aanwezig mag zijn.

Artikel 5.7

Op grond van verordening 1099/2009/EG moet dieren bij het dodingsproces vermijdbare pijn, spanning of lijden worden bespaard. Op grond van artikel 26, tweede lid, van die verordening kunnen lidstaten strengere eisen stellen ter bescherming van het dier bij het doden. Van die mogelijkheid wordt gebruik gemaakt doordat met dit artikel eisen worden gesteld aan de fixatie van de dieren.

Nadere voorwaarden voor het gebruik van een burrie of fixatietoestel acht ik niet noodzakelijk, omdat met artikel 14, eerste lid, in combinatie met punt 3.1 van de bijlage van verordening 1099/2009/EG eisen worden gesteld aan de aanwezige fixatieapparatuur. Ook artikel 8, derde lid, is van belang, omdat dat bepaalt dat bij het gebruik van een burrie bij het ritueel slachten van schapen en geiten het fixeren door tenminste twee personen dient te geschieden. Het is ook toegestaan om gebruik te maken van een zogenaamde restrainer, waarin het dier op mechanische wijze wordt gefixeerd. In dat geval mag het fixeren door één persoon worden uitgevoerd.

Het bij het ritueel slachten van runderen voorgeschreven tijdmechanisme dient ertoe te bewerkstelligen dat geen verdere slachthandelingen kunnen worden verricht vóórdat het verbloeden is geëindigd. In de praktijk is gebleken dat in sommige gevallen te vroeg met de verdere slachthandelingen wordt aangevangen. Het voorgeschreven mechanisme heeft tot doel het feitelijk onmogelijk te maken om daartoe over te gaan alvorens de voor de betreffende diersoort bepaalde minimum-periode is verstreken. Voor de volledigheid merk ik op dan onder runderen tevens kalveren worden verstaan. Bij het fixeren van kalveren mag de fixatie dus, net zoals bij runderen, niet binnen 45 seconden worden opgeheven.

De voorgeschreven wachttijden zijn zodanig dat na verloop ervan het verbloeden met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid heeft geresulteerd in het wegvallen van het bewustzijn en de pijngewaarwording.

Artikel 5.7

Het in het eerste lid gestelde voorschrift dat de persoon die de halssnede toebrengt, niet tevens belast mag zijn met het fixeren, strekt er toe te voorkomen dat deze persoon onnauwkeurig te werk gaat onder invloed van de werklust die ieder van deze taken met zich brengt.

Door de in het tweede lid voorgeschreven wachttermijnen voor schapen, geiten, pluimvee en runderen wordt gegarandeerd dat geen verdere slachthandelingen plaatsvinden totdat het verbloeden van het betreffende dier is geëindigd.

Artikel 7.6

Op grond van dit artikel worden bepaalde inrichtingen geacht een dergelijke melding als bedoeld in artikel 5.4 te hebben gedaan. Het betreft inrichtingen die op het moment dat de werkzaamheden in die inrichting aanvang hadden op grond van de toen geldende Regeling aanwijzing slachtinrichtingen 2004

aangewezen zijn geweest en inrichtingen die op het moment van aanvang van de werkzaamheden zijn aangewezen om tijdens het islamitisch offerfeest in 2006 dieren zonder voorafgaande bedwelming volgens de islamitische ritus te slachten, is bepaald dat de vrijstelling vervalt wanneer vanaf de datum van inwerkingtreding van deze regeling meer dan een jaar geen dieren zonder voorafgaande bedwelming volgens de islamitische of israëlitische ritus zijn geslacht. Wanneer deze inrichtingen na verloop van tijd opnieuw willen aanvangen met het onbedwelmd ritueel slachten en hiertoe wensen te worden vrijgesteld van artikel 44 vierde tot en met achtste lid, onderdeel b, tweede volzin van de Gwwd, dienen zij zich opnieuw te melden bij de Voedsel en Waren Autoriteit.

Transponeringstabel

Artikel Besluit houders van dieren	Artikel 'Oude regelgeving'	Europese regelgeving	Opmerkingen
1.5, eerste lid	3, eerste en tweede lid, Besluit welzijn productiedieren; 2, tweede en derde lid, Varkensbesluit; 2, tweede en derde lid, Kalverenbesluit; 3 t/m 6 en 8, vijfde lid, Legkippenbesluit	Punt 7, bijlage bij Richtlijn 98/58/EG	
1.5, derde lid	3, derde lid, Besluit welzijn productiedieren; 4, derde lid, Legkippenbesluit	Punt 12, bijlage bij Richtlijn 98/58/EG	
1.6, onderdeel d	4, derde lid, Besluit welzijn productiedieren; 2, derde lid, Kalverenbesluit; 11, derde lid, Legkippenbesluit	Punt 4, eerste zin, bijlage bij Richtlijn 98/58/EG	
1.6, onderdeel e	4, vierde en vijfde lid, Besluit welzijn productiedieren; 2, derde lid, en 13 Varkensbesluit; 2, derde lid, Kalverenbesluit; 11, tweede lid, Legkippenbesluit	Punt 14, bijlage bij Richtlijn 98/58/EG;	
1.6, onderdeel f	5, achtste lid, Besluit welzijn productiedieren; 2, derde lid, en 13 Varkensbesluit; 2, tweede lid, Kalverenbesluit; 4, eerste lid, onderdeel g, 5, eerste lid, onderdeel g en 6, eerste lid, onderdeel c, Legkippenbesluit	Punt 16, bijlage bij Richtlijn 98/58/EG; Punt 7, bijlage I, Richtlijn 2008/120/EG	

1.7, tweede lid		punt 10, eerste en tweede zin, bijlage 1, Richtlijn 2008/119/EG
1.7, derde en vierde lid	5, vierde lid, Besluit welzijn productiedieren; 11, derde lid, Legkippenbesluit	Punt 9, bijlage bij Richtlijn 98/58/EG;
1.8	2, Besluit verbod gebruik van levend aas	
1.11 tot en met 1.14	3 tot en met 6 Besluit doden van dieren	
1.15	1 Besluit voortplantings-technieken bij dieren	
1.16, eerste lid	2, tweede lid, Besluit voortplantings-technieken bij dieren	
1.16, tweede lid	7 Besluit voortplantings-technieken bij dieren	
1.17, eerste lid	3, eerste lid, Besluit voortplantingstechnieken bij dieren	Punt 20, eerste zin, bijlage bij Richtlijn 98/58/EG
1.17, tweede lid	5, eerste lid, Besluit voortplantings-technieken bij dieren	
1.17, derde lid	5, tweede lid, Besluit voortplantings-technieken bij dieren	
1.18, eerste lid	1 en 2 Besluit scheiden van dieren	
1.18, tweede lid	3 Besluit scheiden van dieren	
2.1	2 Besluit aanwijzing voor productie te houden dieren	Punt 21, bijlage bij Richtlijn 98/58/EG
2.2	1 Besluit welzijn productiedieren	Artikel 1, onderdeel 2, Richtlijn 98/58/EG
2.3	3, eerste en tweede lid,	Punt 7, bijlage

	<p>Besluit welzijn productiedieren; 2, tweede en derde lid,</p> <p>Varkensbesluit; 2, tweede en derde lid,</p> <p>Kalverenbesluit; 3 t/m 6 en 8, vijfde lid,</p> <p>Legkippenbesluit</p>	<p>bij Richtlijn 98/58/EG</p>	
2.4, eerste lid	4, eerste lid, Besluit welzijn productiedieren	<p>Punt 1, bijlage bij Richtlijn 98/58/EG; 6</p> <p>Richtlijn 2008/120/EG</p>	
2.4, tweede lid	4, tweede lid 2, Besluit welzijn productiedieren; 2, derde lid, Kalverenbesluit, 8, eerste lid, Legkippenbesluit	<p>Punt 2, bijlage bij Richtlijn 98/58/EG</p>	
2.4, vierde en vijfde lid	5, tweede lid, Besluit welzijn productiedieren; 2, eerste lid, 2b, tweede lid, Varkensbesluit; 2, tweede lid, Kalverenbesluit, 11, derde lid, Legkippenbesluit	<p>Punt 4, tweede zin, bijlage bij Richtlijn 98/58/EG;</p>	
2.4, zesde lid	4, zesde lid, Besluit welzijn productiedieren; 2, derde lid, Kalverenbesluit; 11, tweede lid, Legkippenbesluit	<p>Punt 15, bijlage bij Richtlijn 98/58/EG</p>	
2.4, zevende lid	4, vierde en vijfde lid, Besluit welzijn productiedieren; 2, derde lid, en 13 Varkensbesluit; 2, derde lid, Kalverenbesluit; 11, tweede lid, Legkippenbesluit	<p>Punt 14, bijlage bij Richtlijn 98/58/EG</p>	<p>Implementatie in samenhang met artikel 1.6, onderdeel e</p>
2.5, eerste lid	5, lid 6, Besluit welzijn productiedieren; 2, tweede lid, en 10, eerste lid, Varkensbesluit; 2, tweede	<p>Punt 11, bijlage bij Richtlijn 98/58/EG</p>	

	lid, Kalverenbesluit; 9, tweede lid en 3, Legkippenbesluit	
2.5, tweede lid	5, eerste lid, Besluit welzijn productiedieren; 2, tweede lid, en art. 10 Varkensbesluit; 2, tweede lid, Kalverenbesluit; 9 Legkippenbesluit	Punt 3, bijlage bij Richtlijn 98/58/EG
2.5, derde lid	5, derde lid, Besluit welzijn productiedieren; 2, tweede lid, Kalverenbesluit; 10, tweede lid, Legkippenbesluit	Punt 8, bijlage bij Richtlijn 98/58/EG
2.5, vierde lid	5, vijfde lid, Besluit welzijn productiedieren; 2, tweede lid, Kalverenbesluit; 11, derde lid, Legkippenbesluit	Punt 10, bijlage bij Richtlijn 98/58/EG;
2.5, vijfde, zesde en zevende lid	5, zevende en negende lid, Besluit welzijn productiedieren; 2, tweede en derde lid, Kalverenbesluit; 11, derde lid, Legkippenbesluit	Punt 13, derde en vierde zin, en 17, bijlage bij Richtlijn 98/58/EG;
2.5, achtste en negende lid	5, tiende lid, Besluit welzijn productiedieren; 2, tweede en derde lid, Kalverenbesluit; 11, lid 2, Legkippenbesluit	Punt 13, eerste en tweede zin, bijlage bij Richtlijn 98/58/EG;
2.8, eerste en tweede lid	6, eerste lid, Besluit welzijn productiedieren	Punt 5 en 6, bijlage bij Richtlijn 98/58/EG
2.9,	1 Varkensbesluit	Artikel 2 Richtlijn 2008/120/EG
2.13	2a, tweede en derde lid, Varkensbesluit	punt D2, bijlage II, Richtlijn 2008/120/EG
2.14, eerste lid	2aa, eerste lid, Varkensbesluit	Punt B1, en punt D1, bijlage

		II, Richtlijn 2008/120/EG
2.14, tweede	2aa, tweede lid, 2b, eerste lid, onderdeel d, en 9 tweede lid, Varkensbesluit	punt D3, bijlage II, Richtlijn 2008/120/EG
2.14, derde lid	2a, vierde lid, Varkensbesluit	
2.15, eerste lid, onderdeel a	2b, eerste lid, onderdeel d, en tweede lid	3, achtste lid, Richtlijn 2008/120/EG
2.15, eerste lid, onderdeel b	2b, eerste lid, onderdeel b, 4, derde lid	3, vierde lid, onderdeel a, Richtlijn 2008/120/EG
2.15, eerste lid, onderdeel c	2b, eerste lid, onderdeel c	
2.16	2b, eerste lid, onderdeel b; 3, tweede lid	Punt 3, bijlage I, 3, vijfde lid, Richtlijn 2008/120/EG
2.17, eerste lid	4, eerste en vierde lid, Varkensbesluit	3, eerste lid, onderdeel b, Richtlijn 2008/120/EG
2.17, tweede lid	4, tweede lid, Varkensbesluit	3, eerste lid, onderdeel a, Richtlijn 2008/120/EG
2.17, derde lid	4, eerste, vierde en vijfde lid, Varkensbesluit	3, eerste lid, onderdeel b, Richtlijn 2008/120/EG
2.18, eerste lid	5, eerste lid, Varkensbesluit	
2.18, tweede lid	5, tweede lid, en 6 Varkensbesluit	3, tweede lid, onderdeel a, Richtlijn 2008/120/EG
2.18, derde lid	5, derde lid, Varkensbesluit	

2.18, vierde lid	5, vierde lid, Varkensbesluit	
2.18, vijfde lid	5, vijfde lid, Varkensbesluit	
2.18, achtste lid	6 Varkensbesluit	
2.19, derde lid	7 Varkensbesluit	
2.19, vierde lid	3, eerste en derde lid, Varkensbesluit	3, derde lid, en punt B4, en punt C2, bijlage II, Richtlijn 2008/120/EG
2.19, vijfde lid	3, vierde lid, Varkensbesluit	punt B5, bijlage II, Richtlijn 2008/120/EG
2.20	4a, eerste lid, tweede lid, derde lid, 19, vierde lid	bijlage IIA, Richtlijn 2008/120/EG
2.21, eerste lid	8, eerste lid, Varkensbesluit	3, eerste lid, onderdeel b, onder i, Richtlijn 2008/120/EG
2.21, tweede lid	8, tweede lid, Varkensbesluit	3, eerste lid, onderdeel b, onder ii, Richtlijn 2008/120/EG
2.22, eerste tot en met derde lid	9 Varkensbesluit	3, vijfde lid, en punt 4, bijlage I, en punt B3, bijlage II, Richtlijn 2008/120/EG
2.22, vierde lid	3, tweede lid, onderdeel a, 5, zesde lid, Varkensbesluit	punt C1, bijlage II, Richtlijn 2008/120/EG
2.23, eerste lid	10, eerste lid, Varkensbesluit	Punt 2, bijlage I, 3, vijfde lid, Richtlijn

2.23, tweede lid	10, tweede lid	2008/120/EG Punt 1, bijlage I, 3, vijfde lid, Richtlijn 2008/120/EG
2.24	11, eerste en tweede lid, Varkensbesluit	3, zesde lid, en punt 6, eerste zin, bijlage I, Richtlijn 2008/120/EG
2.25	12 Varkensbesluit	Punt B2, Bijlage II, Richtlijn 2008/120/EG
2.26, eerste lid	13, eerste lid, Varkensbesluit	Punt 6, bijlage I, Richtlijn 2008/120/EG
2.26, derde lid	13, derde lid, Varkensbesluit	3, zevende lid, Richtlijn 2008/120/EG
2.27	16 Varkensbesluit	punt C3, bijlage II, Richtlijn 2008/120/EG
2.28	17 Varkensbesluit	9 Richtlijn 2008/120/EG
2.33, eerste tot en met vierde lid 2.33, vijfde lid		punt 8, bijlage 1, Richtlijn 2008/119/EG punt 11, derde zin, bijlage 1, Richtlijn 2008/119/EG
2.34, eerste en tweede lid	3 Kalverenbesluit	3, eerste lid, onderdeel a, Richtlijn 2008/119/EG
2.34, derde lid	4, tweede lid, Kalverenbesluit	3, tweede lid, onderdeel b, eerste deel, Richtlijn 2008/119/EG
2.35	3, 4, eerste lid, en 7,	3, eerste lid,

	Kalverenbesluit	onderdeel a, Richtlijn 2008/119/EG punt 7, bijlage 1, Richtlijn 2008/119/EG	
2.36, eerste lid			
2.36, tweede lid	5 Kalverenbesluit		
2.37, tweede lid	6 Kalverenbesluit		
2.38, eerste lid		punt 10, eerste en tweede zin, bijlage 1, Richtlijn 2008/119/EG	Implementatie in samenhang met artikel 1.7, tweede lid
2.39, eerste lid		punt 10, derde zin, bijlage 1, Richtlijn 2008/119/EG	
2.39, tweede lid		punt 10, vierde zin, bijlage 1, Richtlijn 2008/119/EG	
2.39, derde en vierde lid	8, eerste en tweede lid, Kalverenbesluit		
2.40, eerste en tweede lid	9 Kalverenbesluit	punt 5, bijlage 1, Richtlijn 2008/119/EG	
2.41		punt 14, bijlage 1, Richtlijn 2008/119/EG	
2.43, eerste lid		punt 12, bijlage 1, Richtlijn 2008/119/EG	
2.43, derde en vierde lid		punt 11, tweede zin, bijlage 1, Richtlijn 2008/119/EG	
2.44, eerste en tweede		punt 12, bijlage 1, Richtlijn	

lid		2008/119/EG	
2.44, derde lid		punt 15, bijlage 1, Richtlijn 2008/119/EG	
2.45		punt 6, bijlage 1, Richtlijn 2008/119/EG	Implementatie in samenhang met artikel 2.4, vierde en vijfde lid
2.46		punt 8, bijlage 1, Richtlijn 2008/119/EG	
2.47	10 Kalverenbesluit		
2.48	11 Kalverenbesluit	8, Richtlijn 2008/119/EG	
3.1, eerste lid, onderdeel a	1 Besluit inzake het houden van een waak- of heemhond		
3.1, eerste lid, onderdeel b	3 Besluit inzake het houden van een waak- of heemhond		
3.1, eerste lid, onderdeel c	5 Besluit inzake het houden van een waak- of heemhond		
3.2	2 Besluit inzake het houden van een waak- of heemhond		
3.3	4 Besluit inzake het houden van een waak- of heemhond		
4.1	1, onderdeel a, Dierentuinenbesluit	2 Richtlijn 1999/22/EG	
4.2, eerste lid	3 en 15 Dierentuinenbesluit	4, tweede lid, Richtlijn 1999/22/EG	
4.2, onderdeel b tot en met d	10 Vrijstellingsregeling dierenwelzijn		
4.3, tweede lid	5 Dierentuinenbesluit		

lid		
4.4, eerste lid	3 en 4 Dierentuinenbesluit	4, eerste en vierde lid, Richtlijn 1999/22/EG
4.4, tweede lid, onderdeel a	6 tot en met 11, 12, vierde lid, Dierentuinenbesluit	3, derde streep, Richtlijn 1999/22/EG
4.4, tweede lid	3, 4, vijfde lid, 14, Dierentuinenbesluit	4, derde lid, Richtlijn 1999/22/EG
4.4, tweede lid, onderdeel b	8 tweede lid, 12, vierde lid, Dierentuinenbesluit	3, vierde streep, Richtlijn 1999/22/EG
4.5 tot en met 4.8	4, achtste lid, 6 tot en met 11, 12, vierde lid, Dierentuinenbesluit	3, derde streep, Richtlijn 1999/22/EG
4.9	13 Dierentuinenbesluit	3, vijfde streep, Richtlijn 1999/22/EG
4.9, derde en vierde lid	13, vierde en vijfde lid, Dierentuinenbesluit	
4.10, eerste lid	12, tweede lid, Dierentuinenbesluit	3, eerste streep, Richtlijn 1999/22/EG
4.10, tweede lid	12, zesde lid, Dierentuinenbesluit	3, tweede streep, Richtlijn 1999/22/EG
4.11	12, derde lid, Dierentuinenbesluit	
4.12	12, eerste lid, Dierentuinenbesluit	
4.13, eerste lid	14, eerste lid, Dierentuinenbesluit	6 Richtlijn 1999/22/EG
4.13, tweede en derde lid	4, vijfde lid, en 14 Dierentuinenbesluit	4, vijfde lid, Richtlijn 1999/22/EG
5.5	9 Vrijstellingsregeling dierenwelzijn	

5.6, eerste lid, onderdeel a	44, achtste lid, Gezondheids- en welzijnswet voor dieren	
5.6, eerste lid, onderdeel b, tweede en derde lid	Artikel 5 Besluit ritueel slachten	
5.7	8, tweede en derde lid, besluit ritueel slachten	
5.8	9, eerste en derde lid, Besluit ritueel slachten	
7.2, eerste tot en met derde lid	19, eerste tot en met derde lid, Varkensbesluit	3, negende lid, eerste alinea, Richtlijn 2008/120/EG
7.3	6 Vrijstellingregeling dierenwelzijn	
7.4	7 Vrijstellingregeling dierenwelzijn	
7.5	8 Vrijstellingregeling dierenwelzijn	
7.6	9, vierde lid, Vrijstellingsregeling dierenwelzijn	
Bijlage	Bijlage bij Besluit aanwijzing voor productie te houden dieren	

DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUUR EN
VOEDSELKwaliteit,

G. Verburg